

„Varpas“ išleidžiamas
Tilžėje 20 kiekvieno mė-
nesio. Metinė prekė su
prisiuntimu:

Rusijoje . . . uždengtos
gromatosė . . . 6 rubl.,
Prusose . . . 4 auks.,
Amerikoje ir kitur 5 auks

VARPAS

Apgarsinimai „V ar p e“,
kaštuoja už kiekvieną ke-
tvirtą dalį ištisos eilutės
smulkaus rašto 20 pfen. arba
10 kap., priimami „Varpo“
išleistuvėje, Tilžėje.

literatūros, politikos ir mokslo mėnesinis laikraštis.

Čekų atgijimas.

Parašė Bitė.

Kol' kalba gyvuoja — tautos nepragaista . . .
Vaclavas Honka.

Visoki „svarbus užmanymai“, visoki atsakymai ant klausymo „ko mums reikia“, idant mūsų tauta kuogreičiausiai išsigundintų ir išgautų nuo valdžios savo tiesas, priminė man, kad naudinga būtų arčiau prisiziūrėti istorijai atgijimo tos tautos, kuri, budama beveik tokiam pat padėjime, kaip mes, jau laimingai pasiekė tą siekį, kurlink mes da nepersenei pradėjome kreipti savo valti, smarkiausių vėtrų ir bangų skandinamą.

Pertikrėjus, kad ne tik nupuolimas, arba teisingiau apmirimas Čekų tautiškos dvasios, bet ir pirmi mėginimai prikelti iš numirusių tą tautos lavoną, turi daug vienokių sąlygų su tokiu pat krutėjimu Lietuvių, — surinkau čion kelintą žinią apie ano laiko Čekų tautišką kilimą. Kadangi tai yra istoriškas faktas, aš negaliu užtylėti nepaminėjus nors trumpai atsitikimų ir senesnio laiko.

Kaip iki šiolei Rusai nenori mūsų pripažinti da už gyvą tautą, teippat ir Vokiečiai buvo jau išsitarę tokius žodžius, kaip: „Čekų steityje nebebus“, arba: „jau nebėra čekiškos tautos.“ O Čekai kaip ir Lietuviai buvo turėję savo didžvyrius, kuriuos mini ne tik padavimai, bet ir senovės poezija. Istorijoje tolesnių laikų randame ne tik tokius vardus, kaip įkurėjo Čekų viešpatystės, Sviatopelko († 894), protoingo ir narsaus karaliaus Otokaro II, Karolio I, Jurgio iš Podiebrad — garsių karvedžių, Jono Žizkos, Prokopo Didžiojo, — bet ir tokių milžinų minties ir mokslininkų, kaip Jonas Hus, Pragos Jeronimas, Jonas Rokičana, ir ant galo randame svetimtaučiams užvis daugiausiai pažinstamą Joną Amos Komenskį.

Bet visi tie puikus vardai, kurių čion vos keltą paminėjau, visa ta puiki praeitis neįstengė išgelbėti Čekijos nuo liudnų dienų, tvėrusių beveik du ilgu šimtmečiu, nuo dienų, kuriose nelaimingai tautai išrodė, kad tamsus debesiai, užklodami dangų jos likimo, neišsisklaidys niekad ir neperleis nė vieno spindulėlio vilties geresnio laiko.

Nuo mušio po Baltuoju kalnu (1621) prasideda Čekijos nelaimė. Nuo to laiko Vokiečiai pradeda atvirai persekioti Čekų kalbą, tikėjimą, mokslą; o

jau 1627 metuose atima nelaimingai tautai jai prigulinčias tiesas. Bet pralaimėjimas po Baltuoju kalnu buvo tik paskutinis smugis, naikinantis Čekijos galybę, apsilypnintą jau seniau per vaidus ir morališką nupuolimą to krašto gyventojų, ypač to luomo, kurį esame papratę vadinti augštesniu, bet kursai, ką turėjo būti apginėju ir sargu švenčiausio ir brangiausio kiekvienai tautai turto — kalbos, ją pametė del svetimos.

Didžiausia kaltenybė už prapuldymą čekiškos kalbos guli ant Čekijos valdovų. Jie pirmutiniai, vesdami Vokietes ir nuolat susidėdami su karaliu namais, įvedė į savo kraštą vokišką kalbą. Daugybė atvykstančių su karalienėmis Vokiečių užimdavo kuoaugščiausias vietas, o tarp jų išauginti sosto įpėdiniai, nuo mažens girdėdami tik vokišką kalbą, negalėjo nėkoku budu likti tikrais Čekais. Bajorai, ypač didžturčiai, matydami vokiškus papročius ir kalbą prie karaliaus namų, pasistengė ir tokiuose dalykuose, kaip ir visame kame, paskui sekti. Jau XIII. amžyje kiti Čekijos bajorai duoda savo pilims vokiškus vardus, kuriuos paskui paverčia į savo pavardes. Karaliai, nepasikakindami da tais Vokiečiais, kurie atvykdavo į jų kraštą su pačiomis, prišaukdavo į naujai įkurtus miestus daug svetimų žmonių-miestiečių, duodami jiems gyventi pagal jų pačių įstatymus. O vėl klioštoriai, turėdami tankiausiai Vokiečius už savo perdėtinius, atiduodavo didelius žemės plotus Vokiečių kolonistams. Tokiu budu visa šalis Vokiečių užplukdyta, nė pati nejuto, kaip palengvėle vokiečio, ir kaip per tai puolė patrijotiškas jausmas ir geso ta idėja, kuri senovėje, vienydama visus luomus, padėjo atlikti garsius darbus. Dabar net tarp kankintojų nelaimingos tėvynės galėjai pamatyti tulą Čeką-išgamą, išsižadėjusį tautystės del augštos vietos ir garbės. Teisybė, tokių išgamų neperdang buvo, ypač jeigu palyginsime su miniomis Čekų bajorų ir miestiečių, kurie guldė savo galvas po kirviu, arba baigė gyvastį ant kartuvių ir kaliniuose. Tulas, nors ir gyvas likęs, turėjo apleistį savo tėvynę; užvis daugiausiai tapo ištremta sodiečių.

Per pirmus penkerius metus po kovos po Baltuoju kalnu 36 tukstančiai šeimynų turėjo ant amžių atsisveikinti su savo kraštu. Jos ėjo giedoda-

moš giesmes ir nešdamosi į svetimus kraštus vienintelį turtą — čekiškas knygas. Kaip atminimas tų laikų liko iki šiai dienai graudi daina:

Nezali jsou s sebou
Nic, po všem veta
Jen bibli kralickou
Labyrint svieta.

Iš Čekų tautos, kurios buvo keturi milijonai žmonių, po 25 suviršum metų (1621—1648) vos 80 tukstančių teliko. Aiškiaus už tuos skaitlius nieks negali parodyti, kaip baisiai buvo Vokiečiai įnirtę išnaikinti Čekų tautą. Mokyklose, suduose, administracijoje buvo įvesta vokišką kalbą. Čekiškas knygas atiminėjo ir degino. Buvo išduota net tam tikra instrukcija: „teip reikia jieškoti čekišku knygų, nes tie patremti žmonės užlaiko jas ir skaito naktimis.“ Įnirtę apveiktajai nesidrovėjo net garsinti tarp liaudies: „kas laiko savo namuose čekiškas knygas, tas velnią laiko.“

Lengva suprasti, koks buvo Čekams gyvenimas. Jų kalba, iš visur ištremta, turėjo kiutoti užsislėpus, tarp aukštų kalnų vargdienių grintelėse; daugelis tiesiog iš baimės liovėsi čekiškai kalbėje, kad valdžia išgirdus nepalaikytų jų už revoliucionistus.

Teip labai nupuolus tautiškai dvasiai, mokslininkas Balbinas, nustojęs vilties pakelti savo tėvynę kokiū nors paprastu būdu, šaukėsi prie šv. Vaelavo, Čekų apginėjo, meldamas stebuklo iš dangaus. Ta jo malda da ir šiandien ne vienam Čekui ašaras išspaudžia; ji teip prasideda: „Tegul Dievas teip užmoka kiekvienam už jo nuopelnus, kaip jis tarnavo savo tėvynei! o aukščiausias ir švenčiausias Vaelave, buki Vrotislavas ir savo Čekams sugražinkį garbę! Pastatyk juos ant tos vietos, nuo kurios nustumė mūsų neparangumas ir piktybė priešų! Tu mūsų tautos apginėjas! Jeigu mes pražusime, tai ir tau pražusime! Šios šalies gyventojai Tavę teip negarbina, kaip tarnavo ir mylėjo Tavę per amžius Čekai! Jei nenori išklaudyti vaikų tos žemės, tai išklausk nors mūsų tėvų-sėnelių, kurie meldėsi už savo vaikų vaikus ir dabar danguje į Tavę žiuri!“ — Bet Balbino malda liko neišklaudyta: ciecorienė Marija Tereza, o da labiau jos sunus Juozapas II, pasirupino išvyti čekišką kalbą ir iš bažnyčių.

Ir kuomet visa Europa senei laikė Čekus už žmones jau numirusius, tam palaidotame kune apsireiškia kibirkštėlė gyvasties. Smegenise kelių drąsiaširdžių vyrų užgimsta noras pakelti iš numirusių tą lavoną, apie kurį ne tik didumas sveitintaučių buvo jau pamiršę, bet jau nieks nė netikėjo, kad da galėtų jis atgyti.

Pirmas pradėjo tą darbą gr. Antanas Kinsky 1774 metuose. Gerai čekiškai nemokėdamas, jis parašė vokiškas knygutės: „Erinnerungen eines Böhmen über einen wichtigen Gegenstand“ (Čeko atminimai apie vieną svarbų daiktą). Tame savo veika-

lėlyj' jisai šaukia tautiečius prie branginimo paniekintos kalbos, parodo jos gražumą ir reikalingumą ją užlaikyti.

Bet apskritai, idėja Čekų atgijimo išėjo ne iš salonų, ne iš puikių rumų, ne iš aukštesnio luomo; ją pakėlė žmonės, gimę po šiaudiniais stogais, vargdienių pirktelėse. O ir kas-gi galėjo geriau suprasti tautos reikalus, kaip ne liaudies vaikai, prie kurių lopšio motinos da mokėjo dainuoti čekiškas dainas, ir kurie nuo pat mažens žiurėjo savo akimis ant sunkaus ir vargingo gyvenimo tėvų ir brolių?!

O kokiose sąlygose ta saujelė žmonių pradėjo savo darbą — kelti ir stiprinti apsilpnintą tautą! Nesibijodami sunkaus darbo, nežiurėdami ant to, ar pasiseks jiems pasiekti geidžiamas siekis, įstojo tie milžinai dvasios į pilną dvasiškos kovos, nuliudimų, vargų, bet vedantį prie šviesos idealo kelią. Už pasišventimą tie vyrai nelaukė kitokios atpildos, kaip tik pertikrėjimo, jogei visas jų gyvenimas bus pildymas pareigos doro žmogaus ir tikro sunaus tėvynės. Jų darbas negalėjo jiems duoti nėkokios materiališkos naudos — jie tiesiog aukavo ant to savo pajiegas. O apie garbę nēr' ką nė sakyti. Vienas tų darbininkų, Karolis Havlicki teip kartą išsitarės: „žmogus neturtingas turi bijotis bado, vagis — kartuvių, o Čekų literatas — ir bado ir kartuvių.“

Ne tik valdžios persekiojimų turėjo bijotis tie pirmieji darbininkai: juos niekino ir apjuokė jų pačių tautiečiai, kurie visiškai nesuprato jų darbo ir žiurėjo ant jų, kaip ant žmonių dvasiškai nesubrendusių, kaip ant apsvaigėlių, užsimanusių dirbti niekam nereikalingą ir nenaudingą darbą. Tarp pačių darbininkų buvo tulas, kurs nors ir daug padarė gero, vienok netikėjo, kad jo darbas galėtų but naudingas visai tautai. Net toks Dobrovski, kurs užsipelnė Čekų filologijoj' vardą tėvo, šaukia į draugus, tikinčius į atgijimą to, kas per pusantro šimto metų buvo skandinama: „nejudinkite numirėlių!“

O kiek išpradžių buvo žmonių, atsidavusių tėvynės reikalams, galime matyti iš žodžių, ištartų vienam susirinkime Čekų literatų: „jeigu dabar ant mūsų užgriūtų lubos, tai būtų palaidota visa Čekų literatura!“

— „Vienok, ačiu Dievui, lubos neužgriuvo, ir iš saujos darbininkų išdygo legijonai!“ — šaukia šių dienų istorikas, aprašydamas anuos laikus.

Bet ir susirinkti galėjo tie pirmieji literatai tiktai slapčia, nės kada 1786—1788 metuose keli vyrai, suprasdami reikalingumą čekiško žodyno, susirinko pasišnekėti apie tą dalyką, tai policija, patyrus, kad tame susirinkime kalbėjo čekiškai, uždraudė kitą kartą susirinkti.

Negalėdami todėl nėkokiū būdu tarp savęs susiznoti, tie vyrai turėjo dirbti be vienokio plano ir sistė-

mos. Tiktai vienoda ideja juos vienyjo. Jie suprato, kad juo daugiau rankų pritrauks prie atstatymo tautiško rumo, juo greičiau ir geriau bus tas darbas išvaliotas. Todėl visi kartu pradėjo dirbti vieną darbą — judinti visus tautos sluoksnius, nepalpenkdami nė atskirų žmogystų. Jie ypač pasistengė nuo pat pradžių įgauti kuodidžiausią įtekmę ant visų luomų jaunumėnės. Su pasisekimu mokėjo jie išrodyti savo jaunesniems tautiečiams nenaudingumą patrijotų — rėksnių, ir įkvėpti jiems supratimą, kad negana karštų norų, idant pasiektas būtų siekis, prie kurio jie savo tautą nori vesti, bet reikia da ir materiališkos pagalbos. O norint tai turėti, kiekvienas turi su sąžine pildyti pareigas savo pašaukimo, ir laimėtą skatiką aukanti tėvynės reikalams.

Pakelti nupuolusiai dvasiai naudingiausias pasirodė knygos istoriškos įtalpos, kurių daugybę pagal senus manuskriptus, o kitas išnaujo parašytas išdavė kunigas Faustinas Prochaska. Visokio luomo žmonės rado tose knygose neišsemiamą šaltinį pamokinimų. Vargdieniai sutiko tuos suprantamus raštus kaip aušrą šviesesnių laikų, o ir bajorai, skaitydami apie tai, kaip jų tėvų tėvai mokėjo mylėti savo tėvynę, kaip už jos laimę guldė savo galvas, nonoms-nenoroms turėjo suprasti, kad likę išgamais, tautos atskaliniais, jie sunkiai nusidėtę; ne vienam tai turėjo nusmelkti širdį. Ir tos knygos padarė tiek, kad visuose luomuose atsiranda žmonių darbininkų, pasišventusių tarnauti bendrai motinai tėvynei. Iš bajorų didžiausius nuopelnus užsitarnavo, apart grafo Kinsky, da gr. Gasparas ir Franciškus Sternberg.

Šių dienų Čekų kritika negali nė suprasti, per ką galėjo anų metų literatura įgyti tokią plačią įtekmę: joje nerasi nė tikros poezijos, nė gražios kalbos, nė kokių aukštų idejų, tiktai sutiksi tenai begalo atkartojamus žodžius: „vlast“ (tėvynė) „vlastence“ (tautietis), „česky lev“, „šesky spiev“ ir tt. Žinoma, ne kas kitas, kaip tiktai dvasia tų raštų padarė juos populiariškus. Bet ir toks populiariškumas ne iš karto buvo pasiektas. Per ilgą laiką tik atskiri žmonės suprato tautišką krutėjimą ir prisidėjo prie bendro darbo, nės kaip iki šiol Lietuvoje, taip anuomet Čekijoje, čekiškai kalbėjo tiktai prastai žmonės, o teip vadinamoje „geresniojoj draugystėjė“ gėda buvo čekiškai šnekėti. Anuomet žmogus puikesniuose rubuose būtų jautęsis užgautas, jeigu kas jį būtų čekiškai užkalbinęs, nesa miestuose tik žemesni tarnai tarp savęs čekiškai tekalbėdavo. Da 1840 metuose, jeigu kas ant gatvės arba kitoje kokioj' viešojoje vietoje išgirdo kalbant čekiškai ne prastą žmogų, tai tokį palaikydavo už apsvaigėlį, kvailą, už tokį patrijotą, kurs tik jus gauda. Čekiškas knygas iš pat pradžios rinkdavo tiktai artojai, o tarp bajorų jeigu ir atkandavo kelintas, kurs prisidėdavo prie tautiško

darbo, tai ir toksai da neturėjo drąsos įvesti savo namus „muzikų“ kalbos ir ištartū tokių žodžių, kaip: „nesigėdinkime čekiškos kalbos.“

Pirmieji patrijotai vienok neužmiršo, idant jų idejos nepaliktų dyki žodžiai, reikia gyvo paveizdo: jie pradėjo mąstyti apie tokias draugystės, kurios sąnariai turėtų siekti visose vietose garsiai čekiškai šnekėti. Bet, išaukšto žinodami, kad tokia draugystė negali būti oficiališka, susitarė išspradžių keli pažinstami rinktis tam tyčia paskirtose dienose kokioje nors restauracijoje ir tarp savęs garsiai čekiškai šnekėti. Iš tų kelių pažinstamų neilgai trukus pasidarė kelios dešimtys; paskui vienos tokios draugystės jau ne užteko — pradėjo atsirasti ir daugiau. O buvo tai draugystės be įstatymų ir be veresniųjų; sąnariais galėjo but kiekvienas, kas tiktai norėjo ir mokėjo čekiškai šnekėti. Kartais tos draugystės išvažiuodavo pasilinksmininti už miesto, aplankydavo istoriškas vietas; ant tokių pasilinksminimų dainuodavo čekiškas dainas ir deklamudavo eiles savo jaunų poetų.

Tų draugysčių sąnariai buvo susitarę tarp savęs šnekėti kuogryniausia kalba: už kiekvieną klaidą sąnarys turėjo užsimokėti po „vieną centą“; tie centai ėjo ant pirkimo čekiškų knygų. Tarp sąnarių tų draugysčių buvo tokia meilė ir brolystė, kad ir dabar da gali neretai matyti tarp pražilusių senelių, užimančių aukštas vietas, tokius, kurie surišti tikrai broliškais jausmais su kokiais ten nuskurėliais amatininkais.

Sunkiausia buvo įgyti įtekmę ant moterų, nės kaip visur, teip ir Čekijoje, pasirodė jos atkakliomis konservatistėmis ir per ilgą laiką negalėjo tarp jų išnykti suvokietėjimas. Bet to laiko vyrai patrijotai, neniekindami nieko, kas tik galėjo padaryti jų tėvynei naudą, nepasigailėjo darbo nė čionai. Kad praskintų tautiškai idejai kelią į sferą apšviestų, bet suvokietėjusių moterų, jie pradėjo darbą nuo salono: įtaisė tam tikrą komitetą, kad keitų grynai čekiškus „balius“ ir pritrauktų prie jų kuodaugiausiai moterų. Kiek gero padarė tie baliiai Čekų atgijimui, aš čion neminėsiu, nes šitam pačiam laikraštyje pernai buvo aprašytas atminimas iš istorijos čekiškų balių, o kiek naudos turėjo Čekai iš prisidėjimo moterų prie tautiško krutėjimo, parodo aiškiai ilgos eilės vardų moterų šių dienų Čekų literaturoje.

Parodžius, kaip ir kokiū maždaug keliu ėjo algijimas Čekų, aš ant galo noriu supažindinti skaitytoją su vienu-kitu tų darbininkų, kurie savo tautai pramynė taką prie šviesos ir laisvės.

Ant pirmos vietos neabejotinai stovi vardas Juozupo Jungmano, sunaus neturtingo sodiocio. Jis viens atliko tokį darbą, kad kitur jam išvalioti pasidaro visa draugystė. Tas darbas — tai čekiška žodynas, išduotas penkiuose tomuose. Apart

to milžiniško veikalo, parašė jis da istoriją literaturos ir išguldė Miltono „Pragaišintą rojų.“

Stropiai pildydamas pareigas gimnazijos mokiniojus, jisai rasdavo da laiko dirbti ir ant tautiškos dirvos. Šventomis dienomis išguldavo savo mokintiniams čekišką kalbą, ir nors tai darė paslapčia, vienok buvo apskūstas vyriausybei, kuri jam uždraudė toliau tuo užsiimti. O kiek visokių užmėtinėjimų iš visų pusių turėjo išklaudyti tas patrijarchas Cekų literaturos! Vieni jam sakė: „pamesk tą niekam netikusį darbą! Čekams jau nėra išganymo! Lavono neatgaivinsi!“ — kiti vėl persergėdami kalbėjo: „tamsta savo patrijotizmu tik nereikalingai darai sau priešus, tamstos darbas kliudo tik karjerą . . . ir kam tai vis? Tamista pats, gal, busi paskutinis Cekas.“ — „Jeigu jau butų toksai Dievo noras, tai tegul teip bus, bet aš noriu likti Čeku, nors ir paskutiniu! — atsakė garbingas mokslininkas ir tikras sunus tėvynės.

Suprasdamas reikalingumą tvirtų pamatų moksliskai literaturai, buvo jis da užmanęs sustatyti nors mažą enciklopediją. Atsirado jau ir tam tikri darbininkai, bet valdžia nedavė sumesti pinigų tam veikalui išduoti. Nors pats buvo didei nusiminęs, vienok teip rašo savo draugams: „tik nenusiminkite, kad valdžia tai uždraudė. Jeigu tauta po jungu tokių nožmių priešų galėjo per tiek metų užsilaikyti, tai užsilaiyks ir toliau. Mūsų draugystė gal ir toliau varyti savo darbą, o svietas turi tiktai apie jo vaisius išgirsti.“ —

Supras kiekvienas, kaip turėjo pradžiugti širdis tokio Jungmano, kada 1828 metuose valdžia davė Cekams įkurti tautišką muzėjų. Kartu su jo įkurėju Kolovrata, Jungmanas stropiai darbavosi prie įtaisymo tos teip didei naudingos institucijos. Pasitikėdamas, kad valdžia, padarius pirmą žingsnį, bus prilankesnė Čekams, Jungmanas pamėgino prašyti, kad jam duotų išleisti muzėjaus laikraštį. Bet keletą metų atsiėjo Jungmanui kovoti su visokiomis kliutimis, iki pasiekė tą siekį. Parėmė jį tame dalyke kitos didei užsitarnavęs patrijotas Palacki's, kursai savo draugams, sakiusiems, kad nereikalingas darbas kelti jau už numirusią paskaitytą kalbą, atsakė tokiais atmintiniais žodžiais: „Jeigu aš bučiau gimęs nors ir čigonu ir paskutiniu iš savo giminės, tai ir tuomet butų mano švenčiausia užduotis sunaudoti visas savo pajiegas, idant liktų tarp žmonijos prakilnus atminimas apie tą giminę.“

Keliems metams praslinkus po išleidimui pirmo numerio muzėjaus laikraščio, kuopa patrijotų, kuriuos vedė Jungmanas ir Palackis, įstengė įkurti prie muzėjaus instituciją, pavadintą „Maticė česka.“

Jos siekis buvo rinkimas pinigų ant išdavimo knygų moksliskos įtalpos. Tos draugystės sąnariai turėjo mokėti ant metų 50 auksinų, arba penkis

sykius po 10. Daugybė studentų tuoju iširašė į sąnarius, bet, negalėdami skyrium kiekvienas už savę užsimokėti reikalingos sumos, buvo priversti susidėti po kelis į kruvą.

Paminėsiu da ant galo kunigą Juozupą Schmiedą, kursai, jau kaipo neturtingas seminarijos mokintinis prigulėjo prie pirmųjų sanarių „Maticė“, o paskui, dėl silpnos sveikatos negalėdamas pildyti pareigų savo pašaukimo, pasinaudodavo iš kiekvienos vasaros, ir su glėbiu knygų dėl sodiečių aplankydamo vieną, kitą užkampį savo tėvynės. Jis viens surinko dėl „Maticė“ 400 sąnarių, o visą savo nedidelį turta — 1000 auksimų mirdams užrašė tai pačiai institucijai.

Tuo paminėjimu baigiu savo mažą rinkinį faktų, geisdama, kad skaitytojas atrastų jame nors smulkia dalelę tos dvasios ir jausmų, kurių pilni ano laiko Cekų darbininkai stipria širdžia ir drąsiu protu vedė savo tėvynę prie apšvietimo ir laimės.

✓ Del tėvynės!

Apsysaka mūsų dienų.

Parašė Žmona.

III.

Jau kas dieną buvo jam čionai ramiau, ir naktis suvis ramias turėjo. Jau ir vieta tapo pažadėta, nės Dunios milijonierius tėvas pinigų nesigailėjo, o Sergiejus, jo žentas, nesigailėjo žygių. Tame mete sulaukė Ulijonas ir gromatą nuo brolio, kurs ant jo trumpo laiškelo davė ilgą atrašą. Jisai rašė, juog tėvai ir visi namiškiai jo pasilgė, juog mielai norėtų jį pamatyti, juog didei džiaugias, kad jis geresnę vietą gausias ir tt., ant galo pridurė: „kaip buvai kada prašęs įžiūrėti gerą ir mokyta Lietuvaitę, tai jau įžiūrėjau; gera iš jos butų marti, tikra Lietuvė, ne Lenkė, nes atminiau, kad sakiai Lenkės ne kaip neįsimias. Skubinkis parvažiuok.“ Ulijonas ir be to buvo ketinęs važinoti tėvynėn, o sulaukęs tos gromatos priskubino į kelionę. Išleisdama jį Dunia graudžiai apsiverkė ir prašė greičiaus pagrižti; įdavė jam savo paveikslą ir žiedą su savo vardu Ulijonas davė žodį jos neužmiršti ir greit sugrižti.

— Kas apsakys džiaugsmą tėvų ir brolių? Kiek ten buvo visokių klausymų ir apskatinėjimų! Bekalbant priminė broliai ir apie įžiūrėtą mergaitę, kuri teipogi mąstant apie gerą Lietuvį patrijotą. Bet Ulijonas vizitą atidėjo ant geresnio laiko, dabar reikia skubintis vietą apjinti ir paviešėjęs keliatą dienų vėl iškeliavo į seną sostapilį, kur Dunia su atvirom rankom jį pasitiko.

Bet mes jumi vien Ulijonu užsijėmę užmiršom jo draugus, kurie didžiai susisiejoję važiavo tėvynėn. Skirdamies meiliai atsisveikino ir da kartą atnaujino prižadus. Kiekvienas parvažiavo savo tėviškėn. Benediktui pirmam teko išsėsti; tiesiai nuėjo jis pas motiną, kuri su džiaugsmo sąšaromis jį pasitikus, meiliai prie širdies glaudė.

— Niekas jau niekas tavęs nuo manęs neatskirs, niekas nebeatjims.

— Niekas, motinėle brangi, niekas, tik dar kartą išvažiuosiu vietos apjintų, tada sugrižęs tavę pasi-jimsiu, ir parvažiavę drauge gyvensiva laimingai, be kentėsime bado nė vargo. Oi, prisikintėm, pr kentėm . . . dėkui Dievui, kad jau visos bėdos baig

— Ar jau turi vietą pažadėtą.

— Turiu, matute, turiu, busiu teisdariu miestelyje N.
— O! tai toli.
— Ką daryt, niekas mūsų čion neriša, niekas mūsų nesigaili, ir mes nieko nesigailėsime?

— Gailėsime kapelių, kur mūsų tėvelis ir kunigas geradėjas ilsis.

— Teisybė, matute, gaila jų, amžinas jiems atilsis! Kaip busime turtingesni, križių pastatysime jiems. Pastatysime, matute.

— Man gailės palikti savo šiltą grįčutę.
— Turėsime ten gražią seklyčią ir ne vieną, bet kelias, o grįčutę ataduosime vargingiausiai šeimynai.

Ar nebusiu ben motinėlei sunkumo, kad aš viešėsiu keliatą mėnesių?

— Ne, suneli, aš turiu gerai skatiko; turiu ir karvelę — nesėdėjau rankų pasidėjus, verčiau, audžiau ir, kaip nustojai ėmęs nuo manęs pinigus, tai aš skrynion dėjau.

Miela buvo žiurėt į tą godotiną motiną ir tą gerą ir mylintį sunų.

Benediktui laikas vakacijų linksmi praėjo, nes su žmonėmis, nuo kurių jis kada buvo atstumtas ir paniekintas, ir ant kurių jis dabar teip buvo išsikėlęs, meiliai ir broliškai elgėsi ir nemažai gražių ir išmintingų pamokinių jiems suteikė. Po vakacijų Benediktas iškeliavo vietos apjimtų, o motina, pilna džiaugsmingų vilčių, pradėjo ruošti pas jį kuogreičiausiai nukakti.

IV.

— Kaip tai gerai, kaip tai gerai! — šukavo linksmi Gabrielius, bučiuodamas Benediktą, kuriam teko apsigyventi tame pat miestelyj, kur Gabrio dėdė gyveno.

— O! Gabriukai, labai gerai, mes jau teip išisklaidę po visą svieta, bent mudu kokį metą drauge busiva.

— Ne kokį metą, bet visados, aš čion pas dėdę gyvensiu.

— O ar jau seniai čion esi?

— Trys mėnesiai.

— Kaip čion tav patinka?

— Puikiai.

— Poryt važiuoju matutės parsivežtų.

— Ai ne! ne važiuok, tą dieną man dovanok.

— Negaliu.

— Pasilik, brolyt, pas tarpininką vakarynos, puikios vakarynos, reikia ir mudviem ten buti.

— Negalu, motyna manęs seniai laukia, lyg šioliai negalėjau, daug buvo darbo su popieriais.

— Nė kalbos, dvejetas dienų nepadarys nieko blogo. Ir Benediktas tapo pergalėtas, pasiliko ant vakarynų...

— Kaip tau patinka mūsų moterys? — Klausė kartą Gabrys Benedikto.

— Man jos nė galvoj. Atmink, mūsų darbas ne moterys daboti, bet eiti keliu seniai jau pažymetu.

— Kas teisybė, tai teisybė, bet prie visko reikia kiek ir pasilinksminti, kad dvasia nenustotų. Na, kaip gi mūsų moterėlės tav patinka? — pleškėjo linksmi Gabrys.

— Eik tu juokdary! — tarė Benediktas.

— Matai, aš noriu pasakyti, kad raštininko pati tai už visas moteris yr viršesnė. Kokia ji graži, kokia linksmi.

— Man tik dyvai, kaip tie raštininkai čion teip godojami?

— Tai mat, vis per pačią: jinai čion daug gali, kaip inteligentna ir didelės gražybės moteriškė.

— Tuštybė tušybių, nemačiau aš nė vienos moteriškės, kuri turėtų išmintį mano motynos — visos jos niekakalbės.

— Aš tavo pilozopijos nesuprantu.

Štai tarnas atnešė gromatą iš žygunės; ant storo popieriaus buvo rašyta kokiais ten kabliukais, rateliais ir žalčiukais, iš kurių vargiai galėjai sudėti žodžius:

— Parvažiuok, sergu.

— Ai, tai gromata nuo matutės!

— Kaip-gi dabar važiuosi, žinai, kad rytoj reikia išvažiuot ant suvažiavimo.

— Teisybė, nuo to negaliu atsisakyti, o kad tavę su toms tavo vakarynom!... jau bučiau su matute pagrižęs. O dabar ana teip ilgai manęs laukus gal del sielvarto susirgo.

Ir Benediktas visas neramus vaikščiojo dideliais žingsniais po seklyčią, o Gabrys mėgino jį nuraminti.

— Žinai ką, nusiųsk pinigų motinai, jinai apsidžiaugs, galės nusipirkt, kas reikalinga, ir daktarą galės pasikviesti; girdi, ką kalbu, bet ar turi pinigų?

— O! turiu, turiu dabar, jau aš pinigingas! Gerai sakai, nusiųsiu pinigų ir parašysiu, kad sugrižęs iš suvažiavimo pas ją veikiu pribusiu.

— Liaukis su tais rašymais, ką ten rašyti pas tuos, kurie nemoka perskaiityti! Pinigų tik nusiųsk, ir motina lauks kantriai.

Skubriai važiavo Benediktas iš pavietmiesčio namuosna, kur jį Gabrys sutikęs jėmė kalbinti, kad dar susiturėtų, nes busiančios vakarynos pas daktarą; bet tąkart jau niekas jo nebutų užturėjęs. Didis neramumas buvo jį apjėmęs, širdis jo buvo lyg apmirus, tartum ką blogą jausdama, ištikro turėjo jį užgauti smarkus smugis. Motina, gavus pinigus be rašto, didžiai nuliudo.

— Na, Mataušiene, kodėl nesidžiaugi, teip daug rublių dabar turėdama? — klausė jos kaimynas, kurs buvo jai pinigus iš pačtos parnešęs. — Gerą turi sunų, dabar mat dažniausia koliai sterblė, toli vaikai. O! laiminga Mataušiene... Moteriškė slėpė smarkias ašaras nuo kaimynų, bet jiems išėjus jėmė graudžiai raudoti: „Oi Dievuli mano, ko aš sulaukiau! nebeturiu sunaus! jam manęs nerėikia: jis man pinigus siūncia, pinigais nori užmokėtį už mano motinišką meilę... Oi nelaimė! mano nelaimė! Ir verkė, verkė, lig parpuolė nesavyje ant aslos. Ant rytojaus kaiminka atėjusi rado Mataušienę apalpusią. Persigandus pašaukė daugiau žmonių, kurie ją vargu atgaivino. Tada jautė ji didžiausį karštį per tris dienas; tame mete atvažiavo sunus.

— Matute! — tarė jis, prisiartinęs prie ligonės, matute, ar sergi? Aš atvažiavau, važiuosime pas manę.

— A! atvažiavai. O aš... suneli! teip sergu. Mislyjau, kad manę užmiršai, kad manęs jau nereikia. O! tie pinigai, tie pinigai, tie pinigai tiek man skausmo padarė. Aš laiminga, važiuosiu namon, bet nebegrišiu. Benediktui prašant, tuojaus parvežė gydytoją, bet jau buvo pervėlu. Dvejatą dienų dar varginos, ir užmigo. Paskutiniai žodžiai miršančios motinos buvo: Dieve laimink tavę, vaikeli.

V.

Po liudnų pakasynų pagrįžo Benediktas savo vieton ir, sunkiai susirgęs, pragulėjo keliatą savaitių. Bet kiekvienas jausmas turi savo galą, teip ir Benediktui, sveikatai grįžtant, sugrižo ir ramumas. Atsiminė jis, kad da daug kaltas yra tėvynei, dėl kurios reikia gyventi. Bet nuo ko čia pradėti? — Šelpė jis rašliavą darbu ir skatiku, šelpė varguolius, kaip išmąnydamas. Bet nė gana to: jis norėjo padaryt ką nors daugiau. O dabar jau jis teip nusilpęs ir ant dvasios nupuolęs... O kad butų čionai mokslo

draugai! Bet kur jie dabar? Kur juos surasti, pas ką nukakti? A! Gabrys čionai, jis tai jau gal apie kitus žino. Jau jie gal toli nuėjo, jau antri metal, kaip mokslavietę apleido. Nuėjo tada pas Gabrielių, bet jo nerado namie, baisių daiktų apie jį išgirdo. Gautus nuo dėdės pinigus ant reikalų tėvynės, kas žin kur padėjęs, bet tame mete raštininkienė apsitaisius puikum persišku šalium... Dabar jis, iš naujo pašelptas tėvo ir dėdės, iškeliavo nežinia kur, bet ir raštininkienė pražuvus. Oi! kaip neramu pasidarė Benediktui... o gal tai tik melas?

Už tat Martyno šlovė toli skambėjo: „geras, teisingas advokatas“ — buvo kalbama visur. Vienok, koliai Benediktas pas jį nuvažiuos, pasiskubinkime pažiūrėti, kaip jis ten gyvena. Viename iš puikių murų miesto V. jis apsigyvenęs. Prieškambaris prisikimšęs žmonių; įleidžia gabinetan paeiliui: pirmasis, laimingasis jau pirm valandos tapo ten įleistas ir dar neišėjo.

— Ponuli! — kalbėjo jis, žemai lenkdamasi, nuleiskite dešimtį rublių, daugiau nebeturiu, vargiai surinkau devynias dešimtis, ponuli, tepakanka.

— Parduk karvę, aveles, ir bus.

— Viską pardaviau, ir karvelę ir aveles, ir meitėlių ir vištas, viską pardaviau.

— Kas man darbo, aš be šimto negaliu, gali sau eiti.

— O bėda, mano bėda! — vaitojo žmogus, eidamas iš kambario.

— Ko teip vaitoji? — klausė kiti.

— Nepritekau pinigų užsimokėti apginėjui.

— Ar nė kiek nenuleido?

— Nenuleido, pasakė, kaip kirviu nukirto ir gana.

— Brangininkas — kalbėjo vieni. — Brangininkas, bet kur rasi kitą tokį, katras teip išmanytų, kaip jis? — ramino kiti. Jis viską gerai išveda.

— Ką daryt? Jis sako, nėra per daug, ir jis turįs daug reikalų.

— Oi! bėdos mano! dabar viskas perniek. Niekas man nė paskolinti nenori, ką aš veiksiu dabar? — vaitojo žmogus prieš advokatą, tarnus. Tuo tarpu prištartino gražus jaunikaitis ir paklausė, ar ponas advokatas prijima dabar svečius.

— Atleiskite — buvo atsakymas. — Svečiai pas mumis tampa prijamami po trečiai, lyg tol pilna žmonių su reikalais.

— Ką aš matau! — susuko svečias pažvelgęs ant vaitojančio žmogelio. Begu ne Stankunas?

— Teip, Stankunas Jurgis.

— O! mano Jurgeli, eikime pasišnekėti. Nuėjo viešnamis, kur buvo apsistojęs, padavė Jurgiui kedę ir pats atsisėdo.

— O ką, sakyk, kaip dabar gyveni tu mano vargų draugai?

— O ką, tamsta trumpai ganęs nuėjai ir nuėjai aukštyn, o aš ariau ir akėjau, koliai padavė vaiskan. Sugrįžus brolis į namus neprijėmė. Išėjau bernautų, apšvedžiau ir jau buvau kiek pralobęs, bet žmonės prikaltėjo pusę žemės nuo brolio atsiėjimti, pradėjau bylinėtis, viską praradau ir tik devynias dešimtis surinkau, lyg šimtui netenku ir ponas advokatas pavarė manę, dabar jau reikės man pražuti.

— Tai aš paskolinsiu tą dešimtį.

— Oi, dėkui, labai žemai dėkui, mano gelbėtojai, bet kada aš ataduosiu ir kur aš tamstą rasiu?

— Tai manęs neįieškok, kaip busi teip turtingas, kad jau turėsi atliekamą dešimtį rublių, tad paskolink tokiam varguoliui, kaip dabar pats esi, o jis tegul paskolina kada trečiam su tokioms pat sąlygom.

Stankunas pradžiugęs nubėgo sudėtų pinigų advokatui, o Benediktas, mislių apjintas, sėdėjo nejudėdamas, lig sulaukė paskirtos valandos.

— Ar jau pabaigiai su tais kailiniais? — klausė Martynas savo gaspadinės, baigdamas pietus.

— Neduoda be šimto dvidešimties.

— Tad štai jį, nunešk ir kailinius pasijimk: Vargšai Stankunai, jautavo apraudotieji pinigai vietoje!

— Mielas buvo susitikimas dviejų draugų. Buvimas drauge mokslavietėję tartum rišo juos ryšiu giminytės. Per dvejetainį metų nesimatę daug kalbos turėjo, todėl kalbėjo ir kalbėjo, bet kaip užsiminė, ką katras padarė dėl tėvynės, nutilo abu.

— Aš — tarė Benediktas — mažai tepadariau.

— Aš teipogi dar neturėjau kada. Visoki reikalai.

— Bet reikia neužmiršti svarbiausio reikalo, jū mes esam pasižadėję!

— Teisybė, teisybė. Aš neužmiršau, nusiramink, brolau, aš neužmiršau, ką esu kaltas tėvynei. Štai duryš umai atsidarė ir, kaip žaibas, įbėgo Magdė, apsisiautus puikiais lapių kailiniais, bet pamačius svečią, išspruko atgal susigėdus. Martynas tarė:

— Et, vejavaikė mergina, įsitaisius naujus kailinius nori pasigirti.

— O kas jį, ar tavo sesuo?

— Ne, tarnaitė. Buvo pakliuvus po sudu, aš ją apgyniau, dabar ana pas manę tarnauja...

Benediktas lyg nutirpo, tartum visas kraujas jame sustingo, pristigo žodžių ir sėdėjo lyg negyvas prieš savę žiūrėdamas. Ir Martynui nesmagu pasidarė, todėl nemažai pradžiugo, kada svečias išėjo. Benediktas visu keliu varginosi. Baisios mislys jį kamavo. O draugai! Gabrys ir Martynas blogu keliu einate, o aš negaliu jusų užturėti. Esu mažos energijos. Kad Ulijonas ar Petras būtų, tai gal ką sutartumem. Kad tik kiek laiko turėsiu, reiks juos surasti, bet ir jie dyvini žmonės — kaip vandenin įkrito.

VI.

— Motyn, motyn! važiuosime pasiviešėti! šnekėjo tėvas Ulijono, turėdamas rankoje sunaus gromatą. — Ar girdi motyn? — važiuosime. O kur? — išpėk...

— Ką aš galiu žinot?

— Pas Ulijoną! — jis mumis kviečia, jis turtingas apšvedęs, pirmas pirklys Maskvoje.

— Ai! Ulijonas, gyvas ir turtingas! o aš jau nekartą amžiną atilsį sukalbėjau, mislydama, kad jau numirė. Jau tai pustrėčių metų, kaip jis nuo mūsų išvažiavo ir jokios žinios nedavė.

— Na, jau gana rugot, reikia dovanot, važiuokime į svečius, pinigų kelionei atsiuntė.

— Tai gerai, bet važiuok tėvas vienas, aš negaliu namų palikt, ir ten man bus nesmagu tarp ponų. Tėvas moki bent kiek lenkiškai.

VII.

Ulijono tėvas, padorus ukinikas, kaip gyvas, tokios puikybės ir tokios iškilmės nebuvo matęs, kokią čion išvydo. Laiptai ir grindys žiba, lyg zerkoliniai, slidžios kaip ledas, ir kad ne puikios paklodės, būtų seniukas negalėjęs nė paeiti. Oi kaip čia viskas gražu o pati martelė kokia meili: vis jį prie savęs an puikaus aksamitu dengto fotelio sodina ir kas žin kaip teip meiliai šneka; gaila tik kad jis mažai tesupranta. O anukas, mažas Saša, toks gražus baltaplaukis, jau pradeda kalbėti.

— Dvi savaitės praėjo seninkui kaip viena diena, martelė nedavė jam pasilgt namų.

manydama kas kart naujus žaislus: tai teatran drauge vežiojas, tai po sodus, tai po puikius magarynus. Vakarais ilgai vakaravo, puikius valgymus valgė, puikius gėrymus gėrė. Rytą, lig tik akis atmerkė, jau per rupestingumą marčios pusrytis jo laukė.

Vieną vakarą užsiminė Ulijonas: — Begu nežinote, tėvuti, ko apie mano draugą Petrą?

— Jam gerai sekas, atliko valdonu viso Starkakalnio!

— Tai gal gavo į dalį Aneljcs? — Ne; Anelijos tėvai pavargo, pardavė, Starkakalnį ir išsikėlė miestan.

— Jug Petras Aneliją teip mylėjo? . . .

— Kur jis jieškos Anelijos, kuri jau dalies nebeturī, kad čion pašonėj dukterys Vokiečio, pirkusio Starkakalnį, tokios turtingos. Jis pajėmė Bertą, vyresniąją; dvi jaune-niasias išdavus, lieka jam visas Starkakalnis, ir gydymą jau pametė.

— Apie Gabrielių ar ko negirdėjote?

— Tasai blogai nuėjo; tąsėsi, tąsėsi su raštinnko pačia, kol vyrą iš galvos išvarė. Dabar jau jis tapo išgydytas, ir patį pas jį sugrįžo, bet Gabrio dėdė neprijimąs; pas tėvus teipogi negrįžo, gal kur vėjus vaiko po svieta.

Martynas tai, girdėjan, kad praturtes, bet gal tai tik melas; mergina musų valsciaus, pas jį tarnavusi, pagrįžo suvis nuskurdus be vieno skatiko, elgetauja po ulyčias su vaiku ant rankų. O Benediktas, apie kurį teip meiliai minėdavai, gal žinai, kad numirė.

— Numirė? ar gal but?! pirm dvejato mėnesių jis buvo pas manę!

— Numirė, numirė, ir, nors ne muų parapijos, buvome su motina nuvažiavę ant pakasynų. Daugybė žmonių jį lydėjo, — sako buvęs geras žmogus.

— Gal but geras, bet ko teip anksti numirė? Jis pas mus budamas mažai tekalbėjo; klausiamas apie draugus, nieko neatsakė, tik ranka mosterėjo, išrodė nesveikas, dusavo tik ir dusavo be galo.

— Tai teip, tai jis nuo tavęs pagrižęs atgulė ir jau nebeatsikėlė. Kalbėjo žmones, kad iš tolymos kolionės grįždamas gal ko nusigando, nes sirgdamas labai klajojės ir šaukė: „Draugai mano, draugai mano!“

— Amžiną atilsį, gaila jo, — ir Ulijonas nusišluostė sau ašaras nuo veido.

Tą patį vakarą buvo pakviesti visi Ulijono namai ant baliaus pas kokį ten didžiuną. Jaunieji nuvažiavo, o tėvas pasiliko namie. Pirmakart jam ūa esant pasidarė labai liudna, nežinojo jis ką veikti. Pajėmė ant rankų anuką, mylavo jį ir bučiavo. „Vaikeli mielas, kodėl tavo vardas toks negražus? Šaša, Šašis, nė šis nė tas, tartum esi šašnotas. Vaikiukas sėnelį glostydamas jėmė šaukti švepluodamas: „Die-duska, dieduska.“

— A, tai tu burliokas, buvau užmiršęs, kad tu burliokas! Atidavė jį tarnaitei, o pats nuėjo į savo kambarį ir užsirakinęs ilgai vaitojo.

— Tai tau ir laimė. Sunus burliokas, sunaus sunus, — burliokas. O aš čion kas? aš Lietuvis, aš geras žmogus ir džiaugiuos ta laime, tai beprotis! . . . Ką čion džiaugtis, kad sunas burlokei parsidavė pinigūs ir mano skaisčių, kaip auksas, lietuvišką saverdę sutėpė. Oi, kas tame svieta dedas! O, Ulijonai! tu gailiesi mirusio draugo, o jis laimingas, kad paspėjo numart nesutėpęs jokiū bjaurimu savo sąžinės ir vardo, o tu ką padariai? Atsimenu, kaip jus, viešėdami pas mus, kadai rekraudavot, „dėl tėvynės!“ o dabar — padarėt dėl tėvynės daug, daug . . . gėdos

. . . Ir verkė senukas galvą susijėmęs. Tarnas, atėjęs kviestu prie vakarienės, padunkseno palengva.

— Ko ten reikia — atsiliepė ruščiai senis.

— Prašau juų mylštą prie vakarienės.

— Šalin! burlokę veisle, sušėkit patys savo vakarienę, man jusų nieko nereikia!

— Tarnas, nors žodžių nesuprato, numanė svečią papykusį ir atsitolino tyloms.

Ant rytojaustarnas anksti, kaip kasdieną, seniui pusrytį nunešė, bet negalėjo įeiti, dunkseno, dunkseno, niekas neatsisaukia. Jauniems pėnams atsikėlus ir paklausus apie svečią, tarnai atsakė, kad dar miega; vakar buvęs piktas ir vakarienės nevalgęs.

— Begu nesusirgo? — tarė Ulijonas — ir nuėjo abu su pačia. Kada ant dunksenimo ir šaukimo nebuvo atsakymo, liepė išlaužti duris ir — ką rado, išgamiš sunus: . . . Tėvas kybojo pasikoręs ant savo šikšninio dirželio! —

Rusvos dulkės.

Lenkiškai parašė Rodzevyčių Marė, lietuviškai vertė V. K. (Tąsa.)

— Apsaugok, Dieve, jį nuo tokioš ^{dalies!} likimo!
— Žmonės užmirš — ant galo jo bijos.
— Tai tu mus žmonių nepažinšti. Ne, neužmiršta jie ir, syki įgriebti, baimės nepažinšta!
— Ar išdavė ir daugiau ką?
— Ne!
— O ar Martynukas sugrįžo?
— Sugrįžo! Jau dabar visam krašte išilgai ir skersai žino, kad truko viena retėžio kilpa, plieninė, išbandyta ugniu ir vandeniu, ir su mumis visi gailauja! . . .

Užsišnekėjo ilgai ir jau buvo sutemę, kaip Lauras neramus tėvo dėlei, grįžo namon. Kaime buvo tylu. Negirdėt buvo smuiko pas Butkų, kaip visada vakare, nė dainų, nė juokų. Rodos, užstojo gėdulį dienos. . . Užsukdamas į vieškelį, pamatė Lauras baidyklą ir atsitraukęs atgal persižegnojo.

Jam pasirodė, kad priešais jį praėjo Kristupas. Patamsėse neporėjo tikėti savo akims, bet ir persitikrinti nedrįso, apimtas pasibjaurėjimo ir bausmo. Ar-gi tai jis? Negalimas daigtas!

Pasirodė jam tik kas akšė, nes galvą turėjo pilną Juodžio. Galėjo koks ušlopinis užsidėti kareivio kepurę, kitokios neturėdamas, daugelis vyrų galėjo turėti Kristupo ugi ir sunkią eiseną nusidurbusio darbininko. Jis nedrįs grįžti, bentgi teip greit.

Susirėtus, kaip pažeistas žvėris, kaip sumindžiota kirmelaitė, sėdėjo Rožiukė ant suolo pas pečių, tamsiausiam kampe. Per visą dieną nieko nevalgė, nė ^{nėcū} judino darbo, dabar nedegė žiburio, neketino ilsėtis. Jau ašarų jai pritruko, neteko pajiegu verkti, jau ir nusiminimas atšipo ir jausmas apleido. Išskyrus Mariukę, nieks jos neatlankė, nieks nekeikė, nepiktžodžiavo, bet ji suprato tą nepaprastą tylą kaime, ji žinojo, kaip didelį, dusinantį balsą ta tyla slėpė. Ji pažinojo savo žmonių būdą! . . . Ta tyla ištrėmė ją iš draugijos, jos butelį iš kaimo, ta tyla buvo nemumaldomas, atmoningas, neatleidžiantis nuosprendis.

Umai priemenios durys sugirgždėjo. Tai tar but Dangas ateina, kuriam aną kart išmėtinėjo nevienumą? . . . Ateis ir jis, atmoningas, ir paklaus, kokią vieną užlaikė tas jos tikras brolis, išaukštas. Atsidarė durys. Neatsiliepė ir nesijudino. Kasin kas ibrankė šipulėlių, uždegė žiburį, ir štai Rožiukė išvydo . . . Kristupą.

Jis pats, su kareivio kepure ir mandiera, sa kuria apsilvokiant atlaidų, susiraukęs, truputį susikuprinęs, žiūrėdamas, lyg vilkas, išpaniūrų.

Pamatė ją, da nespėjusią atsipeikėti ir riktelti. — Tai namieje! — sunurmėjo: — Ko sėdi, akis išvertus? Greičiaus duok valgyti ir degtinės parnešk!

Ji nesijudino. Susirangius ant suolo, pajuodo per tą dieną, žiūrėjo ant jo nekrutėdama, vis baisiaus. Kilsnojo jos šnervės, kraujas mušė į smilkinius. Ji teipgi erzino jos toksai tylėjimas, pykino matomas pasipriešinimas. Prisiartino, sugniaužęs kumščias.

— Ar pasijudinsi, ar ne? Girdėjai! Noriu valgyti ir degtinės! Tuojaus!

Ant galo ji atsikėlė, visa baisiai drebedama.

— Ko tu čia?! — sušuko. — Šitą grinčią statė geriems žmonėms, o ne latrams ir išdavikams! Eik sau, iškur parėjai! Duonos čia tav nėra! Traukkis šalin!

Tada Kristupas pakėlė kumščias ir pradėjo ją mušti, viena ranka nustvėręs už plaukų. Palei ant jos smugiai ir saldoto keikimai, valkiojo ją už kasų po aslą, spardė kojomis, pats teip įdukęs ir įpykęs, kad lupos apsiputojo, akys krauju pasruvo.

Mergina nė nemyktelejo. Išpradžių gynėsi, užsidengdama rankomis, tasydamasi; paskui, netekus pajiegu ir žado, susmuko ant žemės. Butų ją užmušęs, nes da gulincią ir apalpusią mušė, draskydamas jos drabužius, tasydamas už plaukų, o ji, neturėdama jau pajiegos, užsikirtimo, tiktai graudžiai, dejavo, vos atgaudama kvapą, pusgyvė.

Toje valandoje Kristupas pajuto, kad jį kas nustvėrė už sprando ir nutraukė nuo aukos.

— Tu užmušėjau! saldote! — suriko, užkimeš iš piktumo Lauras. — Paleisk jos plaukus, nes tuo tavę sutrino, kaip kirmėlę! Kokia tu turi tiesą kankinti silpną moteriškę? . . . Traukkis šalin!

— Tu pats traukkis! Užmušu ją, jeigu noriu! O kas tau galvoj? Ji turi manęs klausyti, o kad nenor, tai kiekviena syki jai teip bus! Bjaurybė! Dayji čia man savo rody! Užmušu iki smert ir išmetu už tvoros, kaip šunį! O tu eik sau, kol da sveikas!

Lauras paleido jį iš geležinių rankų, prišoko prie statinės su vandeniu ir, prisisėmęs riešukučias, išliejo ant merginos. Jau liovėsi ir dejavus. Gulėjo negyva, su krvinomis lupomis, sudraskytais marškiniiais, pridengta tankiais, suveltais plaukais.

Lauras paėmė ją ant rankų, paguldė ant lovos ir, nežiūrėdamas ant Kristupo, pradėjo ją gaivinti, kaip mokėjo, apliedamas vandeniu, trindamas rankas.

Juodis išsitiesė ant suolo, neliudamas keikti. Gąsdino visą svieta. Buvo girtas ir įmiršęs. Pagalios Rožiukė atidarė akis ir apsidairė aplinkui. Išpradžių da negalėjo atsipeikėti, bet neužilgo sugrįžo atmintis, ir skausmas, ir gailestis ir rustumas. Pažiūrėjo ant Lauras su neišpasakytu dėkingumu ir nusiminimu, drange, paskui ant Kristupo, kuris daužėsi, kaip prakeiktasis. Vos-ne vos atsikėlė.

— Ar atstojai silpnumas? — užklausė rupestingai Lauras.

— Atstoj! Dieve jums atlygink!

— Nepastipai? — riktelejo Kristupas. — Pasi-mokinai, kad prieš manę burnos nedarytum, o tik klausytum mano prisakymų! Aš tavę, nenaudėle, iš-mokysiu tvarkos! Aš tavę teip pačiupinėsiu, kad tu mano šešelio bijosi! Nesivalkiosi naktimis ir su va-gimis nesipriešinsi vyriausybei! Švedo viešpatavimas pasibaigė, ir tavo valia Dabar namieje bus

mano valia ir ant viso aš ponas! Da, padėkavok savo vyburiui, kad apgynė, o paskui duok man valgyti, nurėdyk ir paklok gerai lovą. Aš dabar ponas ir visi tur manęs klausyti, o kad ne, tai eis paskui Švedą Ar girdi, Laurai, pasakyk jiems tai!

Rožiukė, svyrudama, priėjo prie savo skrynios, atsidarė, surinko pundelį marškonių ir drabužių, su-sivyniojo į skudurą, užsimetė skepetą ir kreipėsi durų link.

Kristupas atsistojo ir prišoko prie jos.

— Kur? Neisi niekur!

Norėjo pastverti ją už rankos, bet plati Lauras krutinė stoji tarpe jų.

— Nebandyk! — tarė Lauras trumpai, bet tokiu balsu, nuo kurio kraujas gyslose stingo.

Rožiukė, stovėdama už tos gyvos tvirtynės, ga-lėjo atsiliepti:

— Eisiu pas žmones! — tarė. — Čia dabar ne mano grinčia, kur manę kankina, kaip žvėrį, čia da-bar nė ne mano brolio grinčia, o tik ištvirkusio iš-daviko Aš čion daugiaus negrįšiu, kur per vieną dieną pažinau visas gėdas ir skausmus, kur su-laukiau išbjaurinimo ir užpuolio . . . Tegul tavę tos tėvė sienos prakeiks, tuomi, ką čia tau palieku — užspringk, nes nevertas esi nė gero smerčio — tu išdavike! *haridavėle!*

Kurčiai riktelejęs Juodis šoko prie jos, bet ant vietos sulaikė jį Lauras rankos. Pradėjo tasytis.

— Leisk! — suriko Kristupas.

Lauras atsitraukė.

— Paleidžiu tavę! — tarė. — vienok išeidamas pa-sakysiu tau paskutinį žodį, kokį išgirsi čia nuo žmonių. Gero velyjantis žodis, taigi neužmiršk . . . Ne ponu sugrįžai į kaimą, tik prakeiktu. Taigi dabar turi ne dukti ir krauti ant sačinės sunkesnius nusidėjimus, o tik trauktis iš čia. *Čia* kalnų ir girių, už žemės, ir vandens — kaip Kainas sjo. Jeigu Dievas del at-lyginimo tavo kaltės norėtų priimti visą tavo pra-kaitą, ir asaras, ir kraują, tai juos atiduok — nes esi kaltas kaipo Kainas, kaipo brolydys ir Judošius nu-sidėjęs. Jeigu atsiverstum ir paklausytum mano žodžio, aš stėsiu tau į pagelbą! Neužmiršk mano žodžių!

Apsisuko ir, neatsisveikinęs su juomi, išėjo.

Rožiukė girdėjo jį iš priemenios, ir su sykiu pa-juto jo lupas ant savo rankos ir kurčią kukždėjimą.

— Koks jus geras, Laurai.

Susigėdo nuo to pabučiavimo.

— Ką čia! — tarė. — Ar labai jus nuskriaudė

— Širdį labjaus skauda . . . Dievas jus tur bu atsiuntė.

— Grįžau nuo Rupino. Pasirodė man . . . Kristupas, ne Kristupas. Netikėjau savo akimis, n-rėjau persiliudyti, tai, pasimislyjęs, priėjau pri-jus lango. Da, Dievai dėkui, į gerą laiką! Butų už mušęs! Eisiva pas mus. Tenai jau nebus pajojus.

— Dėkui! Ryt eisiu į dvarą! Seniai jau man kalbina. Darbą nunešiau prieš atlaidus, lyg prijaus dama. Dabar jau grinčioje nieko neturiu, tiktai gėda. Ką eis paskui manę . . .

Rožiukė graudžiai apsilvė, o jis prisiartino pri-jos ir teip sau, pats nesusiprasdamas, apsiaubtas f-lesčiu ir jausmingumu, apsikabino ją per pusę.

— Kvietkele! mano varginga! — sušnabždejo glausdamas ją prie savęs.

Negalėdama apmąslinti gailščiojimo, nesipriešino visai jo glamonėjimui. Jautėsi teip nelaiminga ir teip apleista!

— Ko aš grįžau į grincią to netikėlio, maldauti, kad pasiliktu! — skundėsi. — Man rodėsi, kad jis čia pasidarys švelnesnis, nurims, kaipo tėvas bus! O į ką jis pavirto? Gerus žmones Švedus pridengė gėduliais, mums padarė gėdą ir prapulti!

— Neverkt, Rožiuke, tu nekalta. Tavę kiekvienas pagodos ir pasigailės. Jo daugiau nematysi! Palinksmis tavę Dievas už tai gera dalimi! Neverkt, nabagale!

Lauras vis artyn glaudė ją prie savęs ir antgalo teip pasilenkė, kad jo lupos pasiekė jos kaktą.

Ji, apsiaubta vien tik savo rupešciu, davėsi bučiuoti, o jo kraujas pradėjo žaisti ir širdis smarkiai plakti.

Jau buvo patvoryje Didelių sodo, kaip jis ją apkabino ir karštai suspaudė, bučiuodamas veidą ir lupas. Tada ji atsipeikėjo ir labai persigando.

— Laurai! — pradėjo maldauti, — tai nepritinka! leiskite! turite savo merginą! Tai griekas susierzinas!

— Ką aš darysiu, jus teip numylėjęs, kad negaliu susilaikyti, teip prie jus širdis traukia! Eikite už manęs, o anąją pamesiu. Prisiekiu!

— Negriešykite! Susipraskite! Negaliu buti pati tokio pono, aš— kvaila muzikė! Negaliu eiti už jus! Leiskite!

— Jeigu manę nors šiek-tiek mylėtum, tai eitum, tik tu turbūt kitą myli!

— Kad ir norėčiau mylėti jus labiau už savo žemę ir dangų... nemokėsiu. Palikite manę! Žmonės pamatys ir sugadins man garbę. O tik ji teliko man varguolei!

Jis susigėdo ir nužemintas atsitraukė, o ji, lyg perspirdama, pažiūrėjo jam į akis ir pirma įėjo į grincią. Jis valandėlę luktelėjo, idant savo sujudimą apmalšintų. Virė jo krutinėje didelis noras prie tos merginos, vienok nė ant mislies neatėjo dėl jos čia pasilikti. Vestusį ją drauge, vestus per prievartą, bet likti, užkasti puikų likimą — ne, to nepadarys!

Sugrįžęs į grincią, jau atsipeikėjo, sergėjo savo akis ir žodžius, ramiai priminė Mariukei, kad duotų vakarienės. Senis Jonas jau atsigabeno Rožiukę ant suolo ir, pasisodinęs šalia savęs, glostė kaip savo vaiką.

— Ir merginą nabagę papenėkite, — tarė, — tegul nors valgiu pasistiprina, nes visai apsilps! Jus moters, negraudinkite jos savo verksmu. Tegul atsi-gauna, tegul susiramina! Mariukė pastatė ant stalo vieną garuojantį bliudą ir padėjo du šaukštu.

— Sėskite ir valgykite! — pavadino švogeri ir seseri.

Perskirti stalu, valgė išvien sėdami iš bliudo kopustus ir dalindamiesi riekute duonos. Jonas tyčia pradėjo šnekėti apie ką kitą ir neužilgo rodėsi sugrįžo ramumas. Paskui paguldė Rožiukę seklyčioje, ir grincioje aptilo. Tiktai Lauras savo kamaraitėje negalėjo ilgai užmigti, susierzinęs, neramus, su galva pilna visokių užmanymų...

Ant rytojaus po pusryčių Rožiukė, nežiurėdama maldavimų ir priešimūsi, nežiurėdama nė prikalbinėjimo vyrų, nė moterų verkėmo, išsirengė į ūvarą. Pabučiavo seniai ranka, pasibučiavo su seserė ir jau norėjo tik eiti, štai Lauras atsistojo ir sulaikė ją pas slenkstį.

— Teip nebus! — tarė, — neisite, lyg elgėta, pėsčioms, o nuvažiuosite, kaip gaspadoriaus duktė ir sesuo. Petras paėmė į žagrę brolio arklius, bet tvartelyje stovi timsros kumelės, ką nupirkau tėvai prie ukės. Nuvežčiau aš pats, tik žmonės galėtų paleisti

kokias skriaudžiančias kalbas, tai Andrius jus pristatys priderančiai iki pat dvaro vartų. Teip bus geriaus ir gražiaus.

Rožiukė pažiūrėjo į jį dėkingai, o Andrius, pripratęs klausyti turtingo brolio, kaip tėvo, jau rengė vežimėli.

Nuvažiavo Rožiukė našlaitė, augstai ant vežimo, su pora penėtų žemaičių veisles arklių, išlydėta visos šeimos net už vartų, palaiminta Jono.

Vežimėlis šokinėjo, o Lauras kumelės linksmi prunkstė, ji ilgai žiūrėjo atsigrįžus ir iki pat grįžkelei dar matė Laurą, stovintį ties vartais ir lydintį ją išimylėjusiomis akimis, o vėjas sklaistė ant jo galvos plaukus, ataugusius per vasarą teip, kaip nešioja prasti žmonės. Kaip tik grįžkelė pridengė ją vaikina, Rožiukei pasidarė teip ilgu ir sunku, lyg būtų giminę palaidoju, ir verkė patydomis visą kelią, negirdėdama švogerio šnekos.

Po valandos sugrįžo Andrius ir papasakojo, kad ponai priėmė merginą su džiaugsmu, pristatydami prie panaičių, kad jai ten bus gerai ir ramu. Visi nudžiugo, tiktai Lauras buvo labai tylintis ir nesavas, nuvedė į tvartą savo kumelės, o paskui sėdėjo, lyg miegustas, nė prie darbo, nė prie paprasto siautimo su vaikais nesiimdamas. Tik tada, prasiblaivė, kaip senis Jonas pradėjo kalbėti apie persikraustymą į naujus namus, užimtas tuomi dalyku, pilnas džiaugsmo.

Jau buvo įrengtas butas jo numylėtojo ir garbės, ryt ketino šventinti. Lauras jau kalbėjo su ponu ir išliuosavo Martynuką, pristatydamas jį prie senos tėvo į pagelbą ukėje.

Jau ir valsčiuje pasirašė, atiduodamas savo dalį broliams, jau pirkto visokių rakandų ir ukės įrankių, ir karvę su pusmečiu veršiu, ir keletą kiaulių, ir tris avis.

Buvo pilna visko, o ant durų Rupinas išdrožė nukryžievotą ir visą paauksavo. Taigi kalbėjo apie tą persikraustymą užporyt, apie neužbaigtą pasėli, ir apie pašarą gyvuliams ant žiemos.

(Toliaus bus.)

Lietuvos istorija.

Parašė Lietuvos vaikas.

V.

Rusiai ir Parusiai.

(Tąsa.)

Varmijoje Parusiai apgulė pilį Varmijos vyskupo, Heilsberg. Sargyba narsiai gynėsi, pakol turėjo maisto; ant galo, netekusi maisto, slapta išbėgo į Elbingą, o drauge išsivedė 12 Parusių laidų. Tenai, norėdami parodyti paveizdą krikščioniškos meilės tamsiems stabmeldžiams, Kryževiai išdurė visų laidų akis ir nusiuntė juos Parusiams atgal. Parusiai, neturėdami kada apverkti nelaimės savo brolių, apgulė pilį Braunsberg, kurią gynė vyskupas Anzelmas. Kadangi pilis buvo drūčiai įtaisyta ir turėjo didelę sargybą, todėl Parusiai nusprendė priversti ją badu pasiduoti. Tam siekiui jie užėmė visas girias aplink miestą ir tokiu būdu visiškai pertraukė pristatymą maisto. Neteikė visai maisto, gyvėtojai, vidur tamsios nakties, apleido pilį ir, susivieniję suprisiūstu iš Elbingos pulku kareivių, skubiai sprudo į kitą pilį. Pilis gi Braunsberg, išėjus iš jos visiems gyvėtojams, tapo uždegtą pasilikusiųjų joje penkių gyvėtojų ir visiškai sudegė.

Parusiai, persitikinę, kad apimti pilys be tam tikrų prietaisų labai yra sunku, o prietam nustoje daug aukų, nusprendė badu priversti sargybas pasiduoti. Šitas nuosprendis atnešė labai geras pasekmes,

nės pilys, pilnos gyvetojų, netrukus neteko maisto ir užėjo badas. Vokiečiai buvo nusiminę, nes nesitikėjo iš niekur taip greit sulauksią pagalbos. Lyvžemės mistras negalėjo ateiti jiems į pagalbą, nes pats kariavo su Kursiais. Vokiški kunigaikščiai buvo savitarpiame nesutikime, vaiduose. Lenkų kunigaikščiai vieni tikėjosi užpuolio iš pusės Lietuvių ir Totorių, kiti gi tarp savęs kariavo. Pakliuvę į tokį nelaimingą padėjimą, apgultieji Vokiečiai turėjo suraminimą tikt nuo apsikrikštųjų Parusių, kurie savo rodomis atnešė jiems daug naudos. Tokie Parusiai vieni, kaip ve „Troppo“ ir „Tirune“, už savo narsybę laike apgynimo Karaliaučiaus užsipelnė amžiną atmintį Vokiečių ir amžiną prakeikimą Parusių.

Kada rodėsi, kad bus užduotas paskutinis smugis vokiškai idėjai „Drang nach Osten“ ir kad vardas Parusių už uždavinimą to smugio bus garbinamas visų tautų rytinės Europos, štai, ant šauksmo Popiežiaus, renkasi minios kryžiauninkų po vadovystę griovo Vilhelm'o V, iš kunigaikštystės Jülich ir griovo Engelbert'o iš Marchijos. Drauge su kryžiauninkais joja ir didysis mistras Anno von Sangerhausen, veddamasi diktoką skaitlių Kryžievių ricierių. Šita minia, ženkludama savo kelią ugnia ir kardu, atvyksta Sausyje 1263 m. pas Karaliaučių.

Sambijiečiai, išgirde, kad ateina kryžiauninkai su Kryžieviais į pagalbą Karaliaučiumi, kad nepatektų tarp dviejų ugnių kur-kas skaitlingesnių priešų, atsiraukė nuo Karaliaučiaus, ir sustoję atsakančioje vietoje, laukė tikt pagabios valandos pradėti kovai. Tuomet tarpu kas-žin kokis išdavikas, Sambijietis, apvedė dalį priešų iš užpakalio ir delto Parusiai, nežinurint ant viso savo atsargumo, priversti buvo kovoti į dvi puses. Viena pusė Sambijiečių, prasimušusi per glitas priešų, bėgo į kaimą „Kalige“, kur atsinaujino kova dar su didesniu įniršimu. Po ilgam laikui, besisiveriant jau pergalei ant pusės Sambijiečių, pašaukta iš Karaliaučiaus Kryžievių sargyba persvėrė pergalę ant Vokiečių pusės. Drauge kovojusieji Sambijiečiai nenorėjo pergyvėti dienos savo pamušio ir visi ik vienam pražuvo. Jų krito suviršum 3000 vyrų, bet Vokiečių tame mušyje pražuvo daug daugiaus.

Vienok, nors Vokiečiai ir pergalėjo, bet Sambijos jie neatgavo. Didvyriškas myrius tautiečių kaime Kalige įkvėpė Sambijiečiams didesnę drąsą ir didesni pasišventimą pralieti kraują už tėvynę. Tiktai labai mažą skaitlių bajorų, ir tai turbut vokiškos kilties, pasisekė Kryžieviams visokiais melagingais prižadėjimais patraukti ant savo pusės. Visi gi likusieji bajorai drauge su prastais gyventojais greičiaus norėjo numirti arba vargą vargti, negu iš geros valios išmaintyti senesnę savo liuosybę į gėdingą nelaisvę ir jungą Kryžievių. Gražiausią paveizdą parodė „Nalube“, sunus narsaus „Sklute“ (Sklodo), iš skryčio Kuedenove (Quedenau): jis, nors visi jo broliai perėjo ant Kryžievių pusės, viens pasiliko ištikimas savo tėvynei, ir, prakeikęs savo brolius, nubėgo į skryčių „Šakiai“ susivienyti su patrijotais. Tenai sutraukęs po savo karuna visus galinčius nešioti ginklą, apgulė Karaliaučių, norėdamas jį sulyginti su žeme, nes iš čionai Parusiai tikėjosi didžiausio paojaus.

Pirmučiausiai Sambijiečiai pertraukė pristatymą maisto nuo laukų ir nuo jurių, o paskui su didele smarkybe užpuolė ant pačios pilies. Kryžieviai ir visi Karaliaučiaus gyventojai narsiai gynėsi, kad tik neatimtų Karaliaučiaus, nės tasyk butų galėję juos išvėyti iš visų šalių Parusijos, apart Kulmijos ir Pome-

žanijos. Parusiai buvo baisiai sumušti: labai daug jų pražuvo, o kiti išsisklaidė.

Per muši ties Karaliaučiumi vyriausias vadas Sambijiečių, Glande, gynė ant laivų įtaką upės Pregoros ir neleido įvežti maisto iš Elbingos. Del šitos priežasties Karaliaučiuje kilo badas. Tiesa, vienam puikiam vokiškam plaukikui pasisekė vidurnaktį nuplaukti iki Parusių laivų ir kitus dagi pradurti, per ką daugelis jų paskendo; vienok Sambijiečiai išsimislyjo kitaip apsiginti: jie umu laiku užtiesė ant upės tiltą (turbut ant laivų) ir ant abiejų jo galų pastatė dideles sargybas, kurios daug geriaus gynė privežimą vandeniu — maisto, negu pirmiaus laivai. Netrukus Karaliaučiuje pakilo badas. Nesitikėdami iš niekur pagalbos, Kryžieviai ir visi Karaliaučiaus gyventojai nusprendė arba pergalėti priešus, arba geriaus pražuti kovoje, negu numirti iš bado. Prasidėjo baisi kova, kraujas liejosi upeliais; tuomet tarpu puola vadas Sambijiečių, Glande, o jo glitose, likusiose be valdžios, kyla sumišimas, ką patėmyje Vokiečiai užgula su visomis savo pajiegomis ant Parusių ir priverčia juos bėgti. Pagal vokiškus metraščius tasyk pražuvo ne mažiaus kaip 5000 Sambijiečių. Po šitai kovai nebuvo jau kokios kliuties gauti maistą.

Kryžieviai, norėdami ant visados apsaugoti Karaliaučių nuo tokių aplinkybių, į kokias jis seneniai buvo patekęs, nusprendė pastatyti naują drutvietę netoli nuo Pregoros įtakos. Tam tikslui parinko tam tikrą vietą ir praminė ją „Witlands-Ost“, Sambijos vyskupystės skrytyje; susitaikę su vyskupu, Kryžieviai 1264 m. pastatė tenai drutvietę praminą „Lochstätt“, nuo Vardo Sambijiečių, kuriam toji vieta prigulėjo.

Drutvietė „Lochstätt“ saugojo visados Karaliaučių nuo bado, bet neapsaugojo nuo užpuolių Sambijiečių, nės beveik kasdien užpuoldavo kokis-nors pulkelis Parusių.

Tarp kitų atlankė Karaliaučių ir Henrikas Monte su Natangais ir, nors jo nepaėmė, vienok-gi padarė jam daug pragaisties.

Norėdamas išsisukti iš nemielo padėjimo, zokono maršalkas, drauge ir Karaliaučiaus komturas, Teoderikas (Dieterich), nusprendė permaintyti savo taktiką ir vieton pačiam gintis, nusprendė užpulti ant priešų. Del šito siekio jis netikėtai užklupo ant artymųjų apygardų, kaip ve, Kuedenove, Valdove ir Varge, kurios be pasipriešinimo jam pasidavė. Pažadintas šituom pasisekimu, maršalkas traukė su kariūnėne toliaus iki vietų „Pubeta“, „Šakiai“ ir iki Kursių Nerijai; kadangi visur jam pasidavė gyventojai, todėl ir narsus Nalube, nematydamas kitokios išėigos, pats pasidavė Kryžieviams. Tiktai kur-ne-kur dar Parusiai priešinosi Kryžieviams, bet be pasisekimo. Tasyk, kaip kalba padavimas, iš geros valios pasidavęs ir apsikrikštijęs paskutinis Krivių-Krivaitis.

Dabar Kryžieviams pasiliko užkariauti tiktai rytinė dalis Sambijos, kur buvus šventa giria su Ramuva. Tenai pirmučiausiai narsiai pasipriešino Kryžieviams skrytis „Bete“, kaipo pradinė sargyba šventos girios. Šitame skrytyje buvo tiek daug gyvetojų, jogiai kiekvienas kaimas išstatęs po 500 kareivių. Maršalkas, nedrįsdamas viens stoti į kovą su juom, pakvietė į pagalbą Lyvžemės mistrą. Sutartame laike jis išiveržia su kariūnėne į skrytį ir pradeda viską pakeliui deginti ir naikinti. Gyvetojai netrukus susirinko į kruvą ir užpuolė ant galvažudžių. Kova buvo tokia baisi ir arši, kokios dar ikišiol Sambijoje nebuvo buvę. Į šešias valandas nuo pradžios kovos, kada Parusiai pradėjo jau imti virsų ant pailsusių

Kryžėvių štai ateina skaitlinga kariumenė Lyvžemės ricierių. Kova prasidėjo su didesniu įniršimu. Sambijiečiai, patekę tarp dviejų ugnių, nesidavė, bet ko vojo kaip liutai; bet „nec Hercules contra plures.“ Vienok nė vienas iš jų nenorėjo nė bėgti nė pasi duoti į nelaisvę, o visi iki vienam prazuvo ant kova vietės. Šita diena pamušio buvo paskutinė diena laisvės Sambijiečių. Žvėriški Kryžėviai nepaliko nė pėdos narsios tautos, sudegino visas triobas ir iš trempė laukus, o likusias moteris, vaikus ir senius išvarė į tolymesnes, seniaus apimtas, apygardas.

(Toliaus bus.)

Pro domo sua. —

Mūsų lenkomanai prasimanė naują būdą gąsdinti bajoriškuosius pusiausvurius tautiškame klausyme; nuo lietuvių priešininkų gauname girdėti, paveiz dan, šiuos žodžius: „tie Lietuviai, kurie reikalauja, ydant visos Lietuvos luomos priimtą lietuvišką kalbą už namų kalbą, skriaudžia visą Lietuvą; tuomi jie parodo, juog Lietuva apsirubežiuoja tiktai tuo plotu žemės, kame viešpatuoja lietuviška kalba, o atsižada nuo anuometinės politiškosios Lietuvos nuo Baltųjų iki Juodųjų marių.“

Jug tai absurdas, apie kurį neverta būtų nė kalbėti, kad mes nebutumem ypatingame padėjime,

Mes žinome, kad mūsų bajorai svyruliuoja tarp popročio ir pareigos. Jiems sunku ir gaila atsikratyti nuo lenkiškos, kurioj jie išaugo, kurią nuo kudykystės numylėjo, kurią jie papratę laikyti už „intelligentų“ kalbą, be kurios jie, nepažindami kitų svetimų kalbų, tarsi negali aprupinti savo dvasiškų ir doriškų reikalų. . . Kitą vertus, mūsų bajorai jaučia (?), juog jų pareiga — būti veikliais sanariais, juog atsiskirdami nuo visos tautos, jie gabena savę į nesmagų (tik tiek?! Red.) padėjimą svetimtaučių tarp savųjų. Aišku, kad tokiam svyruliavimui pakanka ir absurdo, kad paprotys persvertų pareigą. Taigi tų augščiau minėtųjų priežasčių dėlei, man regis, neprošali bus apsvarstyti dagi tokį absurdą, kaip gąsdinimas mūsų bajorų su pagalba skambinimo į jų jautriausią gyslelę — politika.

Kokios poliūškos savistovystės gali laukti Lietuva? Pamėginkime, bene rasime priderantį atsakymą.

Nuo myrio D. L. K. Vytauto, t. e. nuo 1340 m., Lietuvos politiška savistovystė vis mažinosi. Musų didieji kunigaikščiai, nors ir išskirti be dalyvystės Lenkijos didžiunų, vienok buvo surišti su Lenkais ir po jų įtėkme, juo tolyn, juo labyn, puldė savo lietuvišką prigimtį, o, budami draugė ir Lenkų karaliais, nieko negalėjo veikti be pritarimo lenkiškų didžiunų, kurių idealas buvo išnaikinti Lietuvą, įkunjant ją į Lenkų karalystę, kas jiems ir pasisekė. Jan 1551 metuose didis Lietuvos kunigaikštis Žygmantas Augustas įvedė Lietuvoje lenkiškus pinigus, o 18 metų vėliaus, butent 1. d. Liepos m. 1569 metuose Lietuva tapo įkunyta į Lenkų karalystę kaip jos provincija, ir pertai Lietuva paskutinai neteko politiškos savistovystės. Nuo tos nelemtos dienos mes, Lietuviai, priversti buvom dirbti ir galvas guldyti vien tik dėl Lenkų ir už Lenkus. Savų politišku idealų mes netekome ir per tuos tris šimtus metų papratom Lenkų idealus laikyti per savo, nereikalaudami nuo Lenkų nė krislelio atlyginimo. Tas paprotys įsisunkė mums į kraują teip, kad dabar, nors kelintas ir susiprato ir pažino, kokią pragaištį daro tėvynei tas indifferentis mas link jos reikalų, — turi vienok dar drūčiai pats su savim kovoti, kol nusipurtytys nuo prigimto jam

svetimumo, turi sunaudoti daug doriškos pajiegos, kol pasisavins tai, kas jam turėtų būti prigimta. Todėlei ir dabar, kada mes mąstaujame apie politiška Lietuvos stovį, mes to kitioniškai nemokame atlikti, kaip pagal lenkišką dvasią: mes klejojame link savo politiškos laisvės, ir per tai mes negalime išivaizdinti kitokios politiškos laisvės, kaip tik kruvoje su Lenkais Ištikro, pabandykime į tą dalyką pažiūrėti blaivomis akimis. Sakykim, pakyla europiška karė ir pasibaigia su geroms dėl Lenkų pasekmėms; išivaizdinkime, kad Maskolija tapo sumušta, o laimėjusiosios valstijos Lenkijos nepasisavino, tik įsteigė savistovią Lenkiją, — tai kyla klausymas, kokiuose rubežiuose bus atnaujinta Lenkija? Tiek galima tvirtinti, kad nė viena valstija nenorės turėti kaimynystėję galiuos Lenkijos, ypač kad Austrija ir Vokietija dar turės senovės rokundas su Lenkija, nes nuo seniaus užimtų dalių Lenkijos jos atsižadėti nenorės. Tokiu būdu kitaip negalima išivaizdinti naujos Lenkijos, kaip tiktai rubežiuos šiandieninės teip vadinamos „Lenkų Karalystės.“ Dabartės žvilgterkim, kokiame medegiskame bei doriškame padėjime atsidurs Lenkija valandoje savo išvadavimo. Mums ne paslaptis, kad šiandieninis Lenkų padėjimas didei apgailėtinas: dideli plotai lenkiškos žemės svetimtaučių rankose. Likusioji dar pačių Lenkų rankose žemė (dvarai ir sodžiai) paskendę skološe, pramonės ir pirklystė žydų ir svetimtaučių nagoose; o kad dar pridėsime tą medegiską pragaištį, kokią neišvengtinai padaro kožna karė ir pareiga pamuštos šalies ilgą laiką užlaikyti okupaciją laimėjusiųjų viešpatysčių, — tai klausymas, iš kokių versmių susstitys Lenkija išdą įsitaisyti savai kariumenei, diplomatiškam korpusui, ukėsiškoms įtaisoms, valdžios vietoms ir tt. ir tt. Reikės pasiskolinti. Bet ar didelė kreditą turės nauja Lenkija, esanti tokiam padėjime? . . .

Dabar klausiamo, ar tarp tokių sąlygų pasikėlusį Lenkija galės rupintis apie išvadavimą Lietuvos? Tas dalykas jai suvisu negalės rupėti, kadangi ji su savais vargais turės perdaug rupesčių. Lenkija turės ilgoką laiką gydyti savo žaizdas, kol galės pradėti kalbą apie savo aspiracijas prie Lietuvos! O kas tuom tarpu su mumis dėsīs? Maskoliai nesnaus: sunaudodami tą progą, kad tik viena sodiečių luoma Lietuvos laikosi prie lietuvių, o kitos luomos laikosi prie lenkystės, prie lenkiškos kalbos ir papročių ir laukia išganymo nuo Lenkų, — jie lengvai išteisins savo pikta pasielgimą su mumis prieš Europą, ir galutinai sugraus mus, teip kad laike Lenkijos atsigavimimo mūsų tautai bus užduotas mirtinas kirtis: vieni taps ištremiti už simpatijas prie lenkiškos politikos, kiti priverstinai turės pasiduoti sugudėjimui, ir tokiu būdu, kada Lenkija pareikalas (jei galės ir norės) laisvės Lietuvai, tai šiandieninės mūsų tėviškės gyventojai atsakys: „mes jusų nepažinstam, mes esam tikri sunus Rusų tėvynės“ . . .

Tiek mes geriausiame atvejyje galime laimėti iš savo lenkiškos politikos Lietuvoje!

Svajoti apie kupinai savistovią Lietuvą, apie atnaujinimą Lietuvos viešpatystės, man ding, tai būtų protligė, ir su tuomi klausymu nėr ką nė užsidėti.

Tai kas-gi mums pasilieka? Neklejoti apie neįlimus daigtus, bet stengtis įgyti tai, ko mes varim teisybės turime reikalauti, minėtina: Kadangi didžiulis dalis mūsų tautos (sodiečiai) nedavė išnaikinti lenkiškos kalbos, tai tas kraštas mūsų tėvynės *Douglas* kalauti pripažinimo jam tiesų savistovios tė bežiai mūsų reikalavimų — tai autonomija Galicijos arba Suomijų žemės (Finlandij)

Nr. 11 „Varpo“ pereinę metų kviečiau tautiečius rinkti: 1) *geografiškus vardus Lietuvoje* ir 2) *žinias apie etnografiškus mūsų rubežius*, bet tuo tarpu negalėjau tikrai pasakyti, kur prigulėtų dėti surinktą materialą. Ap-svarstęs šitą dalyką podraugei su artymiausiaisia savo pažinistamais, *ką kas turi surinkęs, meldžiu siųsti į „V.“ redakciją*. Redakcija surinktą materialą spausdins laik-raštyje; toiu budu galėsime iš to visi naudotis.

P. Moritza P. A.

Dvylos gromatos.

I.

Užmiršau, koks rašytojas ringavo „margas“ gro-matas pas savo tautiečius, o aš savo gromatas pava-dinsiu dvyloomis, nes man visi atsitikimai Lietuvoje išrodo dvyli, labiausiai kaslink maskoliškų užmanymų ant Lietuviu kailio

27 d. Kovo Maskoliai šventė šimtmetį išdraskymo Lenkų žemės. Šytokios priezasties dėlei „cbrusi-sitelii“ laikraščiai buvo pilni straipsnių apie tai. Žinoma, Lietuva čionai teipgi neužmiršta. Ir kas svarbiausia — N. 67 Vilensk. Vest., straipsnyje. „Prisojedinennaja ukrepich „išreikšta nuomonė, koku budu šiaurvakarinis kraštas arčiausiojoj ateityje gali tapti galutinai sumaskolintas. Rašytojas atranda, kad svarbiaisiais platintojais maskolystės Lietuvoje ant visados paliks 1) sudas, 2) žemutinė mokykla ir 3) abelna kareiviška pareiga. Girdi, žmonės čionai yra papratę nuog senovės bylinėtisi su magnatais, dabar gi bylinėjasi ir tarp savęs begalo; žinoma, tai negerai, bet iš kitos pusės nėra „blogo be gero“, nes jie pripranta prie maskoliškos kalbos ir rusiškų įstatymų. Iš to Maskoliams reikia pasinaudoti, padidinant skaitlių tiesdarių, idant jie nepailstų, perkraatinėdami tukstancius labai supainiotų bylų. Žemutinė mokykla esant svarbus dalykas platini-mui maskolystės, tiktai gaila, kad jų skaitlius per-mažas; togi dėl jų skaitlių tapradž reikia padidint, įtaisant naujas, ir prie mokyklų įtaisyt knygų krau-tuves ir knygynus, ydant tokiu budu galima būtų už-mušt „antirusišką literaturą, kurią, platina paslėptinė mokykla su jos vadovais“, nes tai esąs „paslėptinis 63 metas.“ Abelna kareiviška pareiga teipgi daug padėsiant rusifikacijai krasto, reikia tiktai siųsti Lietu-vius į tikrai maskoliškus kraštus, o tikrus Maskolius į Lietuvą. Maskolijoj betarnaudami, Lietuviai išmoks rusiškai, susipažins su rusišku budu, gyvenimu ir pripras ant Maskolijos žiurėti kaip ant savo tė-vynės; Maskoliai gi, betarnaudami Lietuvoje, supažins žmones su savo kalba, budu ir daba. Bet viso to ne-gana: reikalingas yra politiškas ir ekonomiškas triusas, išsireiškiantis dalinime liuosos žemės Lietuvoje rusiškiesiems naujokams, įsteigime tikrai rusiško banko gelbėti rusiškiesiems žemvaldziams šiaurvakarinio krašto, nes dabartinis Vilniaus bankas labai lenkuojas. Ant galo *conditio sine qua non* visų aukščiaus minėtų dalykų „reikalingas yra smarkiai nuoseklus ener-giškas administratyviškas slėgimas.“ Rašytojas mašto, kad teip besidarbuojant, šiaurvakarinis kraštas trum-pame laike paliks toksai pat rusiškas, kaip ir vidu-rinės gubernijos Maskolijos, išskyrus tiktai tikėjimą. Mat, kunigams reikią su alyva lupas patepti, idant lengviaus sakytų gudiškus pamokslus! Ištikrųjų tame pačiame numeryje Vilensk. Vest. atrandame straipsnį, žadinantį kunigiją, katro įtalpa pusėtinaį tokia: Pagyres pradžioje straipnio naujai įsteigtą Ryme lai-krasči „Orbis Catholica“, kuriame atrado kelias eilutes,

prilankias Gudų vyresnybei už pavelyjimą kontrolio „ant vieros dalykų mokyklose prie katalikiškų baž-nyčių“, rašytojas toliaus apreiškia, kad tikėjimo laisvė „visados“ viešpatavus ir dabar viešpataujant Gu-dijoje; dagi ateiviai iš Galicijos stebisi, kad Maskoliai duoda katalikams turėti pas savę stačiatikišką pa-veikslą Motinos Švenčiausios ant Aušros vartų, sto-vėti nereikalingoms bažnyčioms kiekviename užkam-pyje miesto, kada cerkvės matyt tiktai viduryje miesto; pamokslus sakyti lenkiškai ir tt.; tuo tarpu katali-kiškoji Austrija daugel nereikalingų bažnyčių visai iš-naikinus, pertaisydama anas į magazynus, krautuves ir kitokias įtaisas. Užtaigi dvyvinas daiktas, kad vel kiti kunigai, labiausiai iš Kauno gubernijos, priešinasi ru-siškiesiems užmanymams, atsispirdami ant ypatybių tik-ėjimo ir paliepimo iš Rymo. Bet jie priešinosi dau-giaus pagal savo prasimanymą, patarnaudami tuliems vaidilams (fantaziory). Dabar, kada pats Popiežius kitoniškai atsiliepė apie katalikiškus dalykus Gūdijoje, nes laikraštis „arbis „Orbis Catholica“ skaitosi organu paties Popiežiaus, galima tikėtisi, kad su sveiko proto dvasiškais artojais katalikiškos dirvos šiaur-vakarinio krašto galima busia susitaikyti. Tai tokias bylas veda dabar mūsų „obrusiteliai.“ Apsvarstydami jas, atra-sime, kad tai vis senos giesmės, išėmus žadinimą ku-nigijos. Sudas ir administracija jau seniai mumis verčia kalbėti maskoliškai, bet lyg šiam laikui vis da tebekalbame lietuviškai. Tiktai reikia nesibylinėti, tegul gudiškos siurbelės badu išdvesia. Atėjus į sudą, reikia butinai lietuviškai šnekėti ir nereikalauti ver-tiko. Mūsų juristai tegul grįžta į Lietuvos miestus, idant ten savo dorišką įtekmę palaikytų ir apgintų tamsius bylininkus. Žinoma, čia reikia pasišventimo, nes tokiu budu aukso kalnų nesukraus, kaip svetim-taučiai advokatai, beplėsdami mūsų tamsius žmones. Reikalinga yra propaganda prieš bylas, žodžiu ir raštu: čia reikia išguldyti, kaip neišpasakytai daug kaštuoja bylos, parodyti, paveizdas amžino nupuolimo byli-ninkų, pralobimą iš to maskoliškų valdininkų ir vi-sokių valkatų. Išskelti gražius paveikslius santaikoje gyvenančių šeimynų ir tt.; abelnai reikalinga propa-ganda *vienybės ir brolystės!* Lašas prie lašo, ir akmuo suskils.

Daugiaus pragaišties už sudą daro Lietuviams žemutinė mokykla su savo „učiteliais“ — pionieriais ru-sifikacijos; bet, ačiu pasirodymui naujos dvasios Lietuvoje, ir čionai mūsų russifikatorims nebesiseka, nes paskutiniame laike, nežiurint jų padidinimo, skait-lius mokintinių mets į metą mažinasi, kaip parodo patys gudiški officiališki šaltiniai. (Žiurėk „Pamiat-naja Knižka“ Kauno gubernijos 1893 metų.) Užtaigi, vyrai ir moterys, platinkime naują dvasią tolyn ir gilyn, idant visi tamsus užkampiai mūsų nuvargintos tėvynės išvystų tykra šviesa! Kas link abelnos kareiviškos pareigos, tai nors ji gadina mūsų vaikus, išgrustus į tolymus kraštus Maskolijos, bet tas blogas raugas palieka ne ant visados, nes, pa-gryžę namon ir pagyvenę tarp savųjų, greitai nusi-krato maskoliškas dulkes ir užmiršta, ką jiems pul-kaunikas sapaliojo apie „geradėjystes“ ir „tėviška pasielgimą“ caro su visais padonais. Čia labiausiai mums gali padėti ištekejusios už ex-kareivių moterys, kaip konservatyviškas gaivalas, kursai gaivinime lietuvištes stojis pirmažengiu. Užtaigi ikvėpkime Lietuvaitems meilę tėvynės ir savo tautos raštais, kalbomis ir savo pasielgimu!

Dvylis.

Laiškas iš kelionės duonos jieškotojų.

(Pabaiga).

Pirmą dieną Samarkande beveik nieko nematėme, nes reikėjo atsilsėti. Antrą dieną susipažinome su su keliais Samarkando gyventojais, Rusais; pataikėme susipažinti su labai gera pora B., su kuria sykiu atlankėme ir Tamerlano kapą; ant kapo pastatytas labai gražus paminklas, ant kurio arabiškai išrašyti visi jo geri darbai; kapas ir paminklas mečetėje, kuri pastatyta teip-gi Tamerlanui, skaitomo už šventą; ateinančiam atlankyti svetimgenčiui tam tikras mula (kunigas) išpasakoja ir parodo, kur kas guli, nes drauge su Tamerlanu palaidotas jo mokintojas, pati, vaikai etc.; tiktai pati ir vaikai guli pristatytose prie Tamerlano mečetės koplycaitėse. Sienos mečetės išdėtos baltu murmu ir išrašytos. Abelnai, čion yra daug gražaus darbo; iš viršaus mečetė teip-gi labai gražiai nudažyta: margulis iš kelių dažų: juodo, balto, mėlyno, raudono; o tie dažai teip sutaikyti kad margulis išeina labai gražus ir delikatinas. Tokis margulis tankiai čia tenka matyti, nes turtingesnių gyventojų vartai esti nudažyti; persitikrini, kad pas tuos žmones gana išlavintas tikslus. Abelnai pas mus turi, ir aš išvažiuodamas turėjau, klaidingą pažiūrą ant šio krašto žmonių, bet apie tai vėliaus. — Samarkandas tai pirmą vietą, kur vynas suvis pigu; yra ir ant Kaukazo, bet ten mes nesustojome; čion gauni už 30 k. butelį labai gero raudono vyno; yra ir brangesnio. — Atvažiuojes į Samarkandą, randi tik tamė ypatybę, kaip išrodo miestas: išsimėtęs, nuolat medžiai ir sodai, o ką šėip, tai randi viską kaip pas mus; viešbutyje, arba krautuvėse gauni tokius pat valgomus ir kitus daigtus, kaip ir pas mus; mes stovėjome viešbutyje, kurį užlaiko prancūzė: švaru, šilta, gardu, nebrangu ir dar su geresnėmis prietaisoms, kaip elektriški skambeliai etc. — Tiktai kas pratęs šaltą vandenį gerti, tai tam čia negerai, visi draudžia čia gerti žalią, šaltą vandenį, nes tokiu būdu gauni greičiausiai visokias ligas, čia geria atšaldytą virintą vandenį. — Seniaus Samarkande gyveno vienas mano pažinstamas Lietuvos B., kuris dabar gyvena jau Maskolijoje. Labai buvo smagu klausyti pagyrimus, kokius kalbėjo apie tą, mūsų tautietį tie Maskoliai*), su kuriais mes susipažinome. Samarkande išeina vienas privatiškas maskoliškas laikraštis „Okraina“ 3-syk ant nedėlios; apie jį gali pasakyti „nė šio, nė to.“ — Ketverge, 24 Gruodžio (5 sausio), iškeliavome pačto arkliais iš Samarkando į Taškentą; išvažiuojant pradėjo snaigoti ir šalti. Išvažiuavus iš miesto, reikėjo kelis-syk pervaziuoti per upę Zarevšan, kuri, kaip ir kitos šio krašto upės, dalinasi į kelias vagas. Kadangi važiuovome ratais, tai vanduo mūsų nesiekė; pervaziavus tą upę, toliaus iki pirmai, stacijai, kuri yra už 20 verstu nuo Sam., važiuovome puikiai medžiais apšodintu keliu; matyt, kad vasaros metą čia saulė nepereina per lapus. Ant pirmos žingunės stacijos pažinome, kas tai per stacijos; vienos jos didesnės, kitos mažesnės, vienur šalčiaus, kitur šilčiaus, bet abelnai negali labai skūstis: ant kiekvienos stacijos yra du kambariai su rakandais tarp kurių yra 2—3 sopus pasilsėti pakeliavimams, ant stacijos už užvirintą verdulį ima 10 kap.; vietoms gali gauti pieno, kiaušinių ir mėsos. — Pervaziavę dvi stacijas, ant 3-čios nakvojome, o ant rytojaus važiuovome pirmą staciją rogėmis, antrą ratais, nors

buvo sniego, bet tai delto, kad reikėjo važiuoti per gilokus upelius; pas kiekvieną tokį upelį yra raitas vadas, kuris parodo, kur geriaus tą valandą pervaziuoti. Šitą staciją mus vežė Kirgizas. Miela buvo žiūrėti, kaip arkliai jo klauso ir kaip jis savo arklius myli: jau ant stacijos perdetinis, vad. „starosta“, papaskojo mums, kad tas Kirgizas teip myli savo treją, kad ir guli prie jų galvų. — Teko važiuoti su visokiais vežėjais, nes ant kiekvienos stacijos mainosi ir vežėjas, ir arkliai ir vežimas. Nors vežimas kratus, bet, kaip gerai įsitaisai šėdyne, tsi esti gerai važiuoti, nes vežimai toki, kad sėdi ne ant asies, bet tarp pirmagalio ir pasturgalio. Vienok per ilgą laiką nubosta ir sukrato, ir lauki stacijos, kad gautum atsilsėti; per ilgą laiką vėl nubosta besikraustinėti iš vieno vežimo į kitą su daigtais, tada vėl nori, kad stacija toliaus būtų; ant galo viskas nubosta ir jau nežinai, ko nori, ypač jeigu tenka tiek važiuoti, kiek mes važiuovome nuo Samarkando iki Taškentui. Geru keliu ir jeigu mažai žmonių važiuoja, teip, kad gali gauti visur tuoj arklius, tai iki Taškento nuvažiuoji į 30 valandų (285 verstai). Antrą dieną mes nuvažiuovome arti 100 v.; dučiai šalo ir važiuovome su rogėmis; ju tolyn važiuovome, juo labiaus pradėjo mus bailinti, kad per upę Sir-Darją negali pervaziuoti, — einas ledas; vis rodyjo grįžti atgal iki stacijai „Džizak“, kuri guli į 96 v. nuo Samarkando ir nuo kuriuos eina kitas kelias ant Chodžento; po Chodžentu per Sir-Darją yra tiltas. Trečią dieną iš-ryto, neklausydami starostos rodu, išvažiuovome savo keliu; parvažiuavę kelis verstus, sutikome grįžtant atgal nuo Sir-Darjos pačtą; pačtorius teip-pat pradėjo šnekėti, kad mums geriaus grįžti, nes nežinia, kada busią galima pervaziuoti per upę. Nežinodami vietinių sąlygų, mes paklausėme ir grįžome; sugrįžti turėjome 68 v., tokiu būdu 136 v. ant niekų; važiuojant ant Chodžento iš viso iki Taškento su viršum 400 v., tokiu būdu mes padarėme apie 600 v.; kadangi sykiu su mumis grįžo pačtas, kuriam pirma duoda arklius, nei pasažieriams, tai ant daugelio stacijų reikėjo ilgai laukti arklių, dar ilgiaus reikėjo laukti per tai, kad pačtas vežė didelį sunkumą, su kuriuom negalėjo pervaziuoti per kitus „arikus“ (upelius), užskrebusius nuo šalčio ir sniego. Tokiu būdu mes keliavome 12 dienų, be lemto valgio ir atsilsio. Bet eikime paeiliui. — Antrą dieną važiuodami dar savo tiesium keliu, išvažiuovome į tyrus laukus, vad. „Alkanas tyras“; stacija nuo stacijos nematyti nė medelio, nė trobos, tiktai keliu sutinki žmones; matėme teipgi daug didelių kaimenių, besiganančių ant lauko, nors buvo keliolika laipsnių šalčio ir gilus sniegas; matyt buvo, kad pirma eina arkliai ir galvijai, o paskui juos — avys, kurios randa sav maistą ten, kur didesni gyvuliai pramynė sniegą. Trečią dieną iš-ryto išvažiuavę, pamatėme einantį vilką; mūsų vežėjui, matyt, šurpu pasidarė; aš pamislėjau: jeigu gali sutikti jų kaimenę, tai būtų nesmagu. — Kelias čia, žinoma, netaisytas, platus ir tamsioje naktyje nesunku paklysti; per vieną staciją šalimis yra supilti kupstai žemės; patyrėme, kad ten pereita rudenį visą naktį klaidžiojo generolas, delto ir paženklino toje vietoje kelią. Kaip sakiau, trečią dieną sugrįžome į „Džizaką“; tai yra pavieto miestelis; ant pažiūrėjimo gražus, kaip ir kožna čia vieta, kur yra vandens; bet čia labai nesveika: kaip tikt jį Maskoliai užėmė, visas jų batalionas čia išmirė, o vienok įtaisė pavieto miestelį. Pernakvoję, išvažiuovome toliaus; tai buvo nedėlia; prieš išvažiuosiant norėjom nusipirkt

*) Dang smagiau būtų, kad tą p. B. galėtų Lietuviai pagirti . . . Red.

degtinēs, bet pasirodē, kad jokiū būdu negali gauti, iki nepasibaigs cerkvėje malda; turbūt, čia Maskoliai dievotiesni, nekaip kur kitur . . . Vaziuojant ant Chodžento pakeliui nuolat randi užgyventas vietas. Pervažiavę vieną staciją, turėjome laukti $1\frac{1}{2}$ paros, iki gavome arklus. Toliaus vaziuojant, reikia pervažiuoti vieną didesnį „arika“, kuriame pačtas sulužo. Ant stacijos matėme vežėją, kuris betraukdamas roges ir arklus iš vandens, nusišaldė sav kojas. — graži perspektyva toliaus vaziuoti! Starosta pasakoja mums, kad, sulindus pačtui į arika, vienas našalės vežėjas nujogo pas netoli gyvenantį Sarta-malunininką apsišildyti; šitas nuo jo nulupo 20 k. — už nakvynę; tai jums pirmas paveizdas Sarto. Sartas — tai trigubas žydas; bet apie tai paskui. Ant galo mes išvaziavome iš tos stacijos; vežėjas labai bijojo to ariko, kur pačtas sulužo, bet mes pervažiavome laimingai; kas per linksmumas buvo tada to žmogaus! Tą dieną ilgą galą nuvaziavome gerai, nors kelio sutikome visokio: kalnai, akmens, arikai, sniegas, žemė, ir tt. Vokarop ant vienos stacijos gavome keturis atsilsėjusius arklus ir, nors gerą bet neišmanantį vežėją; mažiausiam pusnyne arkliai stojo ir reikėjo lipti iš rogių, mindžioti sniegą ir traukti roges; sutemė, pradėjo dručiai pustyti, vežėjas pradėjo nematyti kelio, nors čia kelias taisytas; mislyjome, kad reiks nakvoti ant lauko; reikėjo pačiam įieškoti kelio; šaip-teip nuvaziavome iki „Karavan-sarai“, t. y. iki gyventojui, kur sustoja karavanai verbliudų su pardaviniais. Čia užvaziavome nakvoti. Tokiu būdu teko nakvoti Sarto grinčioje. Visos triobos čia iš molio, medinių niekur nėra. Sarto grinčia tai molinis tvartas; sienos skylėtos; per jas vėjas pučia ir sniega; langų nėra; durys tik prisiveria; pečiaus nėra; yra tik duobė, kurioje prikurena anglių, tada ant duobės stato neaugštą stalą, kurį uždengia paklodėmis ir po toms paklodėms, susėdę aplinkui, sukiša kojas ir šildosi. Teip ir aš šildžiausi, mano draugas tik gulėjo arti tos duobės. Džiaugėmės ir tokią užvėją gavę: užkandome, atsigerėme arbatos, ir gerai. Ant rytojaus varėmės toliaus; už tą puikią nakvynę reikėjo užmokėti pusrublį. — Sunaravoti arkliai vėl pusnynuose stoja, vel kelis syk reikėjo lipti lauk. Ant galo privažiavome staciją; čia išgirdome naujieną, kad arklus negreitai gausime, nes vaziavo trys pačiai, o pervažiuoti per vieną arika negalima. Palaukę $1\frac{1}{2}$ paros, nusisamdėme arba, augštus, daugiau kaip į sieksnį, dviračius ir vaziavome toliaus; iki privažiavome tą nepervažiuojamą „arika“, sutemė, ir turėjome nakvoti ant lauko, nors tuoj už ariko buvo Sartų kaimas; drauge su mumis vaziavo kelios arbos, ant dviejų vaziavo du pirkliai, vežėjai raiti ilgai įieškojo vietos pervažiuoti, bet nerado; kitas krantas augštas, pakrantėje prinešta sniego, o čia pradėjo leisti, arikas patvino, tai ir vaziuok! Visą naktį lynojo; gerai, kad buvo mažas lietus ir šilta naktis — tai pasibajgė laimingai. Ant rytojaus radom vietą, kur arbas žmonės savimi pervežė, o arklus pervedė. Šią dieną ant arbos nuvaziavome tiesiog į Chodžentą ir padarėme su viršum 50 v.; pakeliui radome daug užgyventų vietų, kur reikėjo ailetis, kad ne vasarą vaziuojame, teip čia, matyt, ražu; teip-pat gražu turi buti ir Chodžente. Musų norėjo apsieiti su mumis be ceremonijų: dar vakaras, Chodžentas nepertoli, o jis jau nakvoti vienam kaime; žinoma, čia jam is nakvoti, nekaip Chodžente; tik per didelį iverčiau jį nuvežti mus į miestą. — Ant galo

jau mes Chodžente; tai vakaras $\frac{1}{13}$ sausio, maskoliškų Naujų Metų. Čia gerai išsimiegojom, o ant rytojaus vaziavome toliaus; staciją pervažiavę, vel sėdome ant arbos, nes butų reikėję ilgai laukti; toliaus vaziuodami, sutikome vaziuojant iš Taškento tą žyda-pirkli, kuris sykiu su mumis vaziavo į Samarkandą, kur mes su juom atsiskyrėm Jis jau iš Taškento vaziavo su pirkliskais reikalais; nuo jo patyrėme, kad be reikalo mes grįžome nuo savo tiesaus kelio, kad per Amu-Darją tik $1\frac{1}{2}$ paros negalima buvo pervažiuoti. Koks man buvo piktumas, šitai išgirdus — galite patys suprasti. — Nuo tos vietos, kur nakvojome ant lauko, iki Taškentu vis turėjome šiltoką orą. — Ant vienos stacijos dar reikėjo palaukti arklų, coku būdu $\frac{4}{16}$ sausio prieš saulėleidį pribuvome Taškentan. Paskutines tris stacijas vaziavome gana geru plentu, kurio tam krašte dar nebuvo matę. — Kadangi Taškente pareis mums gana ilgai gyventi, tai apie jį ir apie šio kampo gyventojus plačiau parašysiu tada, kada geriaus apsipažinsiu. Dabar pasakysiu kelis žodžius. Apie grinčias jau kalbėjau; nežiurint tokio jų negero grinčių įtaisymo, negali sakyti, kad šio kampo gyventojai butų ant labai žemo laipsnio kultūros; gana tik pasakyti šitai: kožnas, ar Kirgizas, ar Sartas, apsirėdęs gerai; ant čebatų nešioja skurinius kaliošius, kuriuos įeidamas į grinčią, arba grinčioje, eidamas prie krosnies (teip pavadinsiu jų šiltą duobę), nusimauna, nes apie krosnį švaru ir patiesta paklodės ir užtiesalai; apsilvilkę jie po apačia apatiniais drabužiais, o ant viršaus palaidais žiuponais, kurie pasiuti teip: rankovės labai ilgos, rankų per jas nematyti ir dar galai kabo, tai praktiška, nes nešalta; žiuponai neužsegami ir antkaklo siauri ir atsivėpę, o apačioje platus, ilgi ir subrukę; visi šio kampo gyventojai nemėgsta pėkšti vaikčioti; kas ką turi, ant to joja: viens ant arklio, kits ant verbliudo, kits ant asilo: arkliai čia geri; ir pabalnoti ir pamauti labai gerai ir gražiai; tankiai matai, kad arkllys dar, apart balno, visas uždengtas; tas jų navatnas vežimas. Arba teipgi atsako vietinėms sąlygoms; tik su joms tegali pervažiuoti per duobes, upelius, akmenius ir tt., neįklimpęs ir neišvirtęs. Ant galvos kiti nešioja kepurės, o dangumas armulkas, ant kurių užvynioja ilgą, susuktą, baltą abrusą; ypatingai, kad toki pat drabužį matai ant tukstančių verstų, nuo Uzun-Ada iki Taškentu; kitur tokio dalyko nesutiksi. Beveik kiekvienas gyventojas turi virdulį, o jei kas neturi, tai eina pas kitą gerti arbatos, kurią jie čia labai mėgsta. Jų valgių aš nevalgiau; sašo, moką pagaminti gardžiai, tik duona jų negardi: kepa apvalius, plonus, prėskus blynelius. — O ką apie gražumą gymio, tai nėra ką nė kalbėti; Sartai gražus, o tankiai sutinki labai gražius; Kirgizai ne teip gražus; apie moteriškes nieko dar nekalbu, nes jų beveik nemačiau; kaip žinote, rytuose moterys, jei ir išeina iš namų, tai vis užsidengusios veidą juodu kyru. Jų žiuponai beveik teip-pat pasiuti, kaip ir vyrų; kaip vienų, teip ir kitų žiuponai vis dryžiai — vieni dryžiai siauri kiti platus. Bet, nežiurint jų nesuvis žemos kultūros ir nežiurint to, kad kitos vietos yra turtingos iš prigimties, apsiriktų musų kampo žmonės, jeigu mislytų keltis į šitą kraštą. Nors Amerikoje nebuvan, bet galiu daryti palyginimą; čion gamta tik mažumą vietomis siektiek draugiška žmogui — daugiausiai nedraugiška, tuom tarpu plotai čia labai dideli: čia šimtai myliu lekiančių smiltynų, čia akmenuoti kalnai, arba kloniai, kur nerasi nei lašo vandens ir tt. Tokiuose dideliuose tyruose sunku pra-

vesti kelius, sunku juos ir apgyventi. Tuom tarpu Amerikoje, budamas prastu darbininku, jei tik vesi dorą gyvenimą, gali teip naudotis kultūros dovanas ir geriaus gyventi, nekaip čion budamas turtingas. Yra ir čia daug turtingų Sartų ir Kirgizų, bet užtai koks jų gyvenimas: mažai išduodami, per ilgą laiką susitenkina graši. — Apie Taškentą tiek tik pasaky-siu, kad jo maskoliška dalis — tai gana gerai įtaisytas miestas; žinoma, per savo didelį plotį ir mažą, palygintinai, žmonių skaitlių, jis negali būti suvis gerai įtaisytas: daug ulyčių negristų, daug čia purvyno ir tt.; bet visgi man kur-kas geriau patiko, nekaip tikėjaisi. Čion yra pastatyti namai teatrui, tik artistų nėra; čion yra muzėjus, bendra biblioteka, kur gali gauti ir namon knygų už nedidelį įmokestį. Išsina oficiališkas laikraštis, kuriame yra ir šaip žinių, o nuo 1/13 vasasio 93 m. pradėjo ieseiti „Taškento lapelis telegramų ir apgarsinimų“, kur gali rasti naujas svarbiausias iš viso svieto telegramas; tokiu budu gali gyventi lyg sykiu su Europa. — P. Liutas.

Pabaigta rašyti 6/18 vasario, Taškente.

Iš Prusu Lietuvos.

(Ekskursija į Juodkrantį)

Viens tilžiškis Lietuvis pristatė „Varpo“ redakcijai šiokią korespondenciją apie kelionę kelių Lietuvių pereitą šventą dieną (2. d. Liepos m.).

Pirm kelių dienų man atrasė iš Priekulės viens šaunus prietelius, kviesdamas, kad mes susitarę iš Tilžės šventą dien atvyktumem į Priekulę, išten važiuosime iki Kuršiškių marių su vežimu, o paskui kelsimės per marias į Juodkrantį,* kame busias didis susibėgims Kuršių. Mes, žinoma, labai mielai sutikome ant to pakvietimo ir pasizadėjome pributi. Šventos dienos rytą ant šešių išvažiuovome iš Tilžės keturi vyrai, pakeliui prisidėjo dar du, tai iš viso buvome 6 vyrai. Didį džiaugsmą mums padarė p. J. Smalakys iš Didžiųjų Algaviškių. Jisai teipgi buvo pakviestas, ale kadangi į Tilžę jisai nepribuvo, tai mes mislyjom, jau p. Smalakio mes šiandien neregėsime. Deltogi juo didesnis buvo mūsų džiaugsmas, kada p. Smalakį išvydome Szilokarčiameje ant stacijos belaukiant mūsų. Linksmai besnekučiuodami mes nē nepasijutome, kaip atvykome į Priekulę. Čion ant stacijos mūsų sulaukė p. Vėlaitis, jaunas Lietuvis, pirklys iš miestelio. Nuėjome į miestelį, čion mažumą pasistiprinome ir, pasisamdė vežimą, drožėme į pamari. Pakeliui pasitikome p. J. Padagą iš Pjaulių, judintoją lietuvių aname kampe, kurs pasisakė jau viską pamaryje prirengęs. Mes pasiēmem jį ir nužiuovome į pamari. Kada atvažiuovome į pamari, tai pamatėme, kad apsiēmem gana pavojingą kelionę, nes pakilo didelis vėjas iš šiaurvakarių. Deltogi tarp mūsų prasidėjo juokavimai nuo „rašymo testamento“ ir teip toliau. Čion laukė keltis dar trys moteriškos ir viens jaunas vaikinėlis. Tokiu budu mūsų draugystė pasididino dar keturiais sąnariais, o imant drauge styrininką ir jo pagalbininką, mūsų draugystė turėjo jau 14 žmogystų. Išėdome į valtį Klišupyje, ir mūsų smarkus žvejai paleido žėglius. Netrukus buvome mariose. Pasižiūrėjau į laikrodį — buvo ką tik po pusei 11. Jau nuo kranto už marių buvo matyt ant horizonto balti smilčių kalnai Kuršiškių Kopų, ale kada išbėgome į marias, tai Kopos išsklėstė mūsų ukims savo visą puikybę. Ilgas, į abu galu neužma-

tomas, angštas baltų smilčių kalnas blizga ant horizonto tarp vandenu. Kur-ne-kur matyt ukuose tam-sus juodulėliai — tai apgyventos vietos Kopų, tai Kopų kiemai, Nidė ir kiti; o tiesiog ties mumis plačiai juoduoja Juodkrantis, apžėlęs giria; apačioje pagal patį vandenį baltuoja bei raudonuoja Juodkrančio trobėsiai. Kada galą įbėgome į marias, pagavo stipras vėjas versti vilnis ant mūsų nedidelės valtės. Kits buvo bepradedas baugštytis, bet pasiūrėjęs į linksmą veidą styrininko, metė baimę į šalį, ir vel prasidėjo klegėsis bei juokai. Kiti, lygsvaros dėlei, turėjome sėdėti ant tos valtės briaunos, kurią plakė vilnys ir vėjas, todėl kelintas buvo šlapias, kaip vanta. Ypač apgailėtinai sušlapo viena moterėlė, kuri buvo berods atsisėdus viduryje valtės ant lentos, ale tokioje nelaimingoje vietoje, kad veik kiekviena smarkesnė banga pylė jai vandenį ant pečių. Aš mislyju, tos žmonelės neliko sausa nē po nagu. Aš ir pusėtinais sušlapau, betupėdamas ant briaunos ir beversdamas vilnis atgal į marias. Sušlapo ir kiti, vieni daugiau kiti menkia, ale nē viens nerugojo — visi buvo linksmi, nes nežiurint to vėjo šalta nebuvo, kadangi vanduo mariose buvo didei šiltas. Truko kokia pusantros adynos, tai mes buvome anoj pusėje marių, vienok gerai toli nuo Juodkrančio. Pertai nē ne visi lipome lauk, tik baugesniejie iššoko, o mes trys, p. Smalakys, p. Padags ir aš pasilikome ir gryžome atgal į marias, istrizai vėjo, kad paskui galėtumem atbėgti tiesiog į Juodkrantį, o mūsų šakeliauninkai leidosi pamariu. Čia turiu pasakyti, kad viens mūsų prietelius jau anoj pusėje marių pasisakė, kad jo mamyte pereitą naktį sapnavus didei įstabų sapną, iš ko mes turėjome šaunią temą juokavimui, ypač, kad tas sapnas regimai spaudė jo drasią širdį. Taigi, kada mes buvome netoli krašto, o toliaus varytis negalėjome, nes kraštas buvo labai sekus ir tarėmės, ką veiksime, tai minėtasis prietelis pirmutinis nusiavė kurpes, atsiraitytojo kelnes ir iššokęs iš valtės, skubinosi į sausumą. Kiti vieni išbrido patys, kiti davės kitiems išnešti. Kada mes vel išbėgome atgal į marias, tai ištiko dar didesnis vėjas, ir mūsų valtė šokinėjo kaip plunksnā ant vilnių, vienok styrininks vis buvo linksmas, — tai mes ir nenusiminėme. Tik vis laikėmės prie vieno krašto. Ale vienu gusiu vėjas teip pradėjo draskytis, kad styrininks pašaukė nuleisti vieną žėglį; valtis ant vietos blaškėsi nuo vėjo, o kožna banga vertė ant mūsų vandenį. Pagelbininkai šoko vandenį lieti laukan, ale tame tarpe vėjas ap-rimo ir mes atsikvėpėme visa krutine, o mūsų styrininks, kurs jau 45 metus su kaupiu po marias plauko, visą laiką buvo linksmas, tik nenuleido akių nuo žėglio ir nuo primgalio valtės. Didei patiko man tas drąsus lietuviškas žvejys. Vėliaus patyriau, kad pakraščių žvejai per savaitę tik du kart tesugryžta iš marių, jie didesnę dalį savo gyvasties praleidžia ant vandens, bekovodami su audromis. Deltogi nedyvai, kad jie toki drąsus. Paskui netrukus mes pasiekėme kraštą ir išlipome, besidžiaugiant šakeliauninkams, kurie jau seniai buvo atėję, apsižiūrėję Juodkrantį ir dabar sirsinkę laukė mūsų. Jau buvo po antrai po pietų.

(Dar ne visas.)

Italpa: Čekų atgijimas. Būc. — Del tėvynės... Rusvos dulkės. V. K. — Lietuvos istorija. Lietu... Pro domo sua. Terremont. — Gromatos iš svetu... Dvylos gromatos. Drylis. — Laiskas iš kelionės... kotojų. (Pabaiga.) P. Liutas. — Iš Prūsų Lietuvos; tai sija į Juodkrantį.)

*) Juodkrantis (Schwarzort) kitaip vadinasi Karviai.